

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI

**TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA KWA KIPINDI
CHA JANUARI 2021 HADI JANUARI 2022**

*[Imetolewa chini ya Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020]*

Idara ya Kamati za Bunge
S.L.P. 941,
DODOMA

10 Februari, 2022

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1. Muundo na Majukumu ya Kamati.....	1
1.2. Utaratibu uliotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati.....	2
1.3. Shughuli zilizotekelezwa na Kamati	3
SEHEMU YA PILI	4
2.0 UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI	4
2.1 Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Taasisi zinazosimamiwa na Kamati	4
2.1.1 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS)	4
2.1.2 Mfuko wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI (<i>Aids Trust Fund - ATF</i>)	5
2.1.3 Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevywa (DCEA) ..	6
2.1.4 Taasisi za Umma za Kisekta Zinazotekeleza Sera za Ukimwi na Dawa za Kulevywa	7
2.2 Ziara zilizofanywa na Kamati.....	25
2.3 Malengo ya Ziara katika maeneo yaliyotembelewa	25
2.4 Uchambuzi wa mambo yaliyobainishwa na Kamati wakati wa ziara	26
2.5 Uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha wa 2019/2020 na Mchakato wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha wa 2020/2021	39
2.5.2 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania - Fungu 92.....	39
2.5.3 Upatikanaji wa Fedha za Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevywa (DCEA) - Fungu 91	41
2.6 Uchambuzi wa Makadirio ya Matumizi.....	42
2.6.1 Tume ya Kudhibiti UKIMWI.....	42
2.6.2 Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevywa – Fungu 91	44
2.7 Mafunzo na Semina kwa Wajumbe wa Kamati.....	45
SEHEMU YA TATU	56
3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	56
3.1 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS)	56
3.2 Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevywa	61
3.3 Mapambano ya Dawa za Kulevywa.....	62
3.4 Kutokuwepo kwa Sera ya Dawa za Kulevywa	63
SEHEMU YA NNE	66
4.0 HITIMISHO	66

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI
TAARIFA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA KWA KIPINDI
CHA JANUARI, 2021 HADI JANUARI, 2022

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, awali ya yote, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii kwa niaba ya Kamati niweze kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Mwaka kuhusu majukumu na shughuli zilizotekelezwa na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kwa kipindi cha Januari, 2021 hadi Januari, 2022. Taarifa hii inawasilishwa kwa mujibu wa Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu tatu (3) kama inavyoelekezwa katika masharti ya Kanuni ya 142 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020. Sehemu ya Kwanza inahusu utangulizi ambapo inafafanua muundo, majukumu pamoja na maelezo ya jumla kuhusu utekelezaji shughuli za Kamati. Sehemu ya Pili inazungumzia uchambuzi na matokeo ya utekelezaji wa majukumu ya Kamati. Sehemu ya Tatu Kamati imetoa mapendekezo na hitimisho.

1.1. Muundo na Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Nyongeza ya Nane, Sehemu ya Tatu, Kanuni ya 10 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, Kamati ya Masuala ya UKIMWI imepewa jukumu la kusimamia shughuli za Taasisi

mbili ambazo ni Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS) na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya.

Mheshimiwa Spika, Kanuni imeipa Kamati majukumu yafuatayo:-

- (a) kusimamia utekelezaji wa masuala yote yanayohusu UKIMWI katika sekta zote;
- (b) kusimamia shughuli zote za serikali za kudhibiti na kutokomeza ugonjwa wa kifua kikuu;
- (c) kufuatilia utekelezaji wa sera na mipango ya serikali kuhusu UKIMWI, kifua kikuu na udhibiti wa dawa za kulevya;
- (d) kujadili hatua za kudhibiti UKIMWI, kifua kikuu na dawa za kulevya;
- (e) kushughulikia Bajeti za Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya; na
- (f) kushughulikia Magonjwa Yasiyoambukiza ambayo yanachangia vifo vingi sana kwa wananchi kwa kukosa ufahamu juu ya magonjwa haya pamoja na kutokufanya mazoezi na kutokuwa na desturi ya kupima afya mara kwa mara.

1.2. Utaratibu uliotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati imetumia utaratibu ufuatao katika kutekeleza majukumu yake:-

- (a) Kufanya vikao na Wizara na Taasisi kwa kuwaomba kufika mbele ya Kamati ili kutoa taarifa juu ya jambo au suala mahususi ambalo Kamati ilipenda kupata taarifa zake kutoka kwa Watendaji wa Wizara na Taasisi hizo;
- (b) Kufanya ziara kwa ajili ya kukagua shughuli zinazotekelezwa katika kushughulikia masuala ya UKIMWI, Kifua Kikuu, Dawa za Kulevya na Magonjwa Yasiyoambukiza;

- (c) Kushiriki semina, tamasha na warsha mbalimbali kuhusiana na Masuala ya UKIMWI, Kifua Kikuu, Dawa za Kulevya na Magonjwa Yasiyoambukiza; na
- (d) Kufuatilia utekelezaji wa Majukumu ya Wizara na Taasisi hizo.

1.3. Shughuli zilizotekelezwa na Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Februari, 2021 hadi Januari, 2022, Kamati imetekeleza shughuli zifuatazo:-

- (a) Kufuatilia utekelezaji wa Afua mbalimbali za UKIMWI, dawa za kulevya, kifua kikuu na magonjwa yasiyoambukiza katika Wizara na baadhi ya Taasisi za umma;
- (b) Kupata mafunzo mbalimbali kuhusiana na masuala ya UKIMWI na Dawa za Kulevya;
- (c) Kufanya ziara maeneo mbalimbali yanayojihusisha na mapambano ya UKIMWI na Dawa za Kulevya kwa lengo la kuona na kutoa ushauri kuhusiana na maeneo hayo;
- (d) Kujadili Taarifa za Utekelezaji wa Maoni na Mapendekezo ya Kamati kuhusu Bajeti za Tume ya Kudhibiti UKIMWI na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021.
- (e) Kujadili Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti ya Tume ya Kudhibiti UKIMWI na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021 na mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022.

SEHEMU YA PILI

2.0 UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, sehemu hii inaelezea utekelezaji wa shughuli za Kamati kwa kipindi cha Januari, 2021 hadi Januari, 2022 kwa kuzingatia masharti ya Kanuni za Kudumu za Bunge hususan Kanuni ya 10 ya Sehemu ya Tatu, Nyongeza ya Nane, Toleo la Juni, 2020. Mpango Kazi uliandaliwa na kutekelezwa katika kipindi hicho ambao matokeo ya utekelezaji wake yamefanyiwa uchambuzi katika Sehemu hii.

2.1 Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Taasisi zinazosimamiwa na Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifuatilia kwa ukaribu utendaji kazi wa Taasisi zilizo chini yake ambazo ni TACAIDS na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya pamoja na utekelezaji wa Sera na Mipango inayohusu Udhibiti wa UKIMWI na Dawa za Kulevya katika Wizara na Taasisi za Umma nchini kama ifuatavyo:-

2.1.1 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS)

Mheshimiwa Spika, Katika kufuatilia majukumu ya Tume hii Kamati ilibaini uwepo wa changamoto mbalimbali kama ifuatavyo:-

- (a) Uwepo wa changamoto ya takwimu ambazo si sahihi za wananchi waliojitokeza kupima na kuanza kutumia dawa za ARVs ambapo baadhi ya wananchi wanapima sehemu moja na kuhamia sehemu nyingine kuchukua dawa kwa kuogopa unyanyapaa miongoni mwa jamii inayowazunguka hali ambayo inaleta mkanganyiko wa kujua takwimu halisi na sahihi za maambukizi kwa eneo husika.

(b) Ufinyu wa Bajeti inayotengwa na Serikali kwa ajili ya kutekeleza afua mbalimbali za UKIMWI kwa kiasi kikubwa inategemea fedha za wafadhili kutoka nje kwa zaidi ya asilimia 90 hali inayopunguza ufanisi wa Tume katika mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI ili kufikia malengo ya 95-95-95 ifikapo mwaka 2030.

2.1.2 Mfuko wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI (Aids Trust Fund - ATF)

Mheshimiwa Spika, Pamoja na hatua nzuri ya Serikali ya kuanzisha Mfuko wa Udhamini wa UKIMWI (ATF) tangu mwaka 2015 mpaka sasa Serikali haijaweza kubainisha njia bora ya utatuzi wa kutunisha Mfuko wa (ATF) ingawa Kamati imekuwa ikitoa taarifa mara kwa mara kuhusiana na suala hili. Aidha takwimu zinaonesha kuwa, zaidi ya asilimia 90 ya gharama za UKIMWI kwa mwaka zinafadhiliwa na Wadau wa Maendeleo wa Serikali ya Marekani na Mfuko wa Kupambana na UKIMWI, Kifua Kikuu na Malaria (*Global Fund*).

Mheshimiwa Spika, Bajeti ya Mfuko wa Udhamini wa UKIMWI kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022 unaonesha kuwa shilingi bilioni moja (1,000,000,000/=) zimetengwa kwa ajili ya ATF. Pamoja na Serikali kuonesha nia njema na nzuri ya kutenga fedha kwa ajili ya ATF bado Kamati inaona upo umuhimu wa Serikali kufanya uchambuzi na upembuzi wa kina wa vyanzo mbalimbali vya mapato kwa ajili ya kutunisha Mfuko huu. Aidha bado kiwango kinachotengwa ni kidogo sana ukilinganisha na mahitaji na pia utekelezaji wa utoaji wa fedha hizo bado ni wa kiwango cha chini. Kamati inaona ni muhimu Serikali kufanya uchambuzi wa vyanzo mbalimbali vya mapato vya uhakika kwa ajili ya kutunisha Mfuko huu. Ni maoni ya Kamati kuwa Serikali kuona umuhimu wa kutenga fedha zake za

ndani kwa ajili ya udhibiti wa UKIMWI. Aidha iweke mipango mbalimbali madhubuti ya kupata vyanzo vingine vya mapato vitakavyosaidia kupata fedha zaidi kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Ni jambo jema bajeti ya UKIMWI kwa kiasi kikubwa itokane na fedha zetu za ndani. Uwepo wa vyanzo vya uhakika kwa ajili ya Mfuko huu kutafungua milango kwa wadau wengine wenye nia na maslahi na suala husika kujitokeza kuunga mkono jitihada za Serikali; kwa mfano, sekta binafsi kujumuisha nguvu zao pamoja kwa ajili ya kuchangia Mfuko wa Udhamini wa UKIMWI

2.1.3 Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (DCEA)

Mheshimiwa Spika, ajenda ya kupambana na dawa za kulevya ni kubwa na inapaswa kuangaliwa kwa uzito wa pekee. Katika utekelezaji wa majukumu ya Mamlaka ya Kudhibiti Kupambana na Dawa za Kulevya, Kamati imebaini mambo yafuatayo:-

- (a) Tangu kuanzishwa kwa Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya, Mamlaka imekuwa haitengewi bajeti kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Mojawapo ya athari za kutotengewa fedha za maendeleo ni kuwepo kwa changamoto ya vituo vichache vya kliniki za kutolea dawa ya *methadone* kwa waraibu wa dawa za kulevya ambapo huduma hiyo ya tiba inatolewa kwa baadhi ya hospitali za Mikoa ya Dar es Salaam, Songwe, Mbeya, Tanga na Arusha.
- (b) Kutokuwepo kwa Sera ya Taifa ya Kupambana na Dawa za Kulevya ni suala lenye uzito mkubwa na hivyo linahitaji msukumo wa ziada.

- (c) Elimu kuhusu matumizi na madhara ya dawa za kulevya na uelewa mdogo juu ya madhara ya dawa za kulevya na njia sahihi za kupambana na tatizo la dawa za kulevya miongoni mwa wananchi/jamii bado haijawafikia wananchi wengi na hivyo kuongezeka kwa vitendo vya utumiaji dawa za kulevya na kuongezeka kwa unyanyapaa miongoni mwa waraibu walioacha matumizi ya dawa hizo pindi wanaporudi katika familia zao.

- (d) Kukosekana kwa mfumo maalum katika ngazi ya jamii kwa ajili ya kuwatambua waraibu wa dawa za kulevya. Kwa sababu hiyo kunakuwa na upungufu wa mwikio wa Kitaifa wa kupambana na tatizo hilo; hii ni pamoja na kukosekana kwa elimu ya kutosha kuhusu matumizi na madhara ya dawa za kulevya kama ilivyofanyika kwa mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU/UKIMWI.

2.1.4 Taasisi za Umma za Kisekta Zinazotekeleza Sera za Ukimwi na Dawa za Kulevya

(a) Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (DCEA)

Mheshimiwa Spika, tatizo la dawa za kulevya ni suala mtambuka na hivyo linahitaji nguvu ya pamoja kutoka kwa wadau mbalimbali katika kukabiliana nalo. Mamlaka ina majukumu yake ikiwa ni pamoja na kuunganisha jifihada za wadau na kuwajengea uwezo ili kuongeza tija katika mapambano dhidi ya matumizi na biashara ya dawa za kulevya. Aidha tatizo la dawa za kulevya linavuka mipaka ya nchi na hivyo huhusisha mataifa mbalimbali.

Mamlaka pia inahusika katika kuimarisha ushirikiano wa kikanda na kimataifa ili kuongeza jitihada za kikanda na kimataifa katika kukabiliana na tatizo la dawa za kulevya duniani.

Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka 2020 jumla ya kilo **13,230.23** za Bangi, kilo **11,804.87** za Mirungi, kilo **4.52** za Cocaine na kilo **349.81** za Heroin zimekamatwa. Katika ukamataji huo jumla ya kesi **7,361** zimefunguliwa zikihusisha watuhumiwa **9,265** ambapo watuhumiwa **751** ni wanawake na watuhumiwa **8,514** ni wanaume. Aidha Mamlaka imefanikiwa kufanya ukaguzi katika makampuni **106** yanayojihusisha na uingizaji wa kemikali bashirifu na dawa tiba zenye asili ya kulevya katika Vituo vya Forodha vya Tarakea, Holili, Namanga, Tunduma, Kasumulo, Mabamba, Manyovu na makampuni ya kusafirisha vifurushi. Mamlaka pia imeweza kuzuia uingizwaji wa kemikali bashirifu zilizokuwa ziingizwe kinyume na sheria kiasi cha kilo **57,600** kwa mwaka 2020.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kazi nzuri inayofanywa na Mamlaka katika kupambana na dawa za kulevya na kukamilisha Mwongozo wa Uanzishwaji na Uendeshwaji wa Nyumba za Upataji Nafuu (*Guidelines for Management of Sober Houses in Tanzania*); Kamati imebaini kuwa bado hakuna Nyumba za Upataji Nafuu za Serikali. Kamati inaona ipo haja ya Serikali kuona umuhimu wa kuchukua hatua ya kujenga nyumba za upataji

nafuu kwa ajili ya waathirika wa dawa za kulevya ili kuipunguzia jamii gharama zinazotozwa na asasi za kiraia.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini uwepo wa ukubwa wa mipaka ya nchi ardhini na baharini na kuongezeka kwa njia za vipenyo zisizo rasmi huchangia kufanya doria au udhibiti wa uingizwaji wa dawa za kulevya kutofanyika kwa ukamilifu. Ni maoni ya Kamati kuwa Serikali ianzishe Ofisi za Mamlaka za Kanda zitakazoimarisha udhibiti na mapambano dhidi ya dawa za kulevya nchini. Vilevile Mamlaka kuanzisha Maabara yenye uwezo wa kufanya tafiti na utambuzi wa dawa za sasa na bidhaa mpya zinazoingizwa sokoni.

Mheshimiwa Spika, Utafiti unaonesha kwamba kumekuwepo na ongezeko kubwa la Magonjwa ya Akili, UKIMWI, Kifua Kikuu na Homa ya Ini miongoni mwa waathirika wa dawa za kulevya na hivyo kuathiri tiba miongoni mwao na jamii kwa ujumla. Hivyo basi ni maoni kuwa Serikali ione umuhimu wa kuchukua hatua ya kuongeza huduma za tiba ili kuwafikia waathirika wengi zaidi ikiwepo kuongeza vituo vya tiba ya *methadone* katika mikoa iliyo na ongezeko la maambukizi ya UKIMWI na waathirika wa dawa za kulevya.

(b) Wizara ya Habari, Mawasiliano na Uchukuzi

Mheshimiwa Spika, viwanja vya ndege nchini vimeripotiwa mara kwa mara kukamata watuhumiwa wa usafirishaji wa

dawa haramu za kulevya. Matumizi ya njia hii ya usafiri yameongezeka kutokana na uharaka wa usafiri wenyewe ambao huwavutia zaidi wasafirishaji ambao wengi humeza dawa hizo na usafiri huu unaweza kumfanya mhusika kuunganisha safari ili aweze kukwepa mkono wa sheria na kuwepo eneo lolote kwa muda mfupi. Hata hivyo uwepo wa mifumo rasmi ya udhibiti imerahisisha wahusika kutambulika haraka tofauti na njia nyingine za usafirishaji.

Mheshimiwa Spika, wafanyabiashara wa dawa za kulevya wameendelea kuwa wabunifu kwa kubuni mbinu mbalimbali na kwa kutumia gharama yoyote ili kufanikisha kusafirisha dawa za kulevya kwenda maeneo mbalimbali duniani. Baadhi ya njia hizo ni pamoja na kumeza pipi/kete tumboni; kujifunga mwilini (*Binding*); kuweka ndani ya maiti za binadamu; kuficha ndani ya vifaa mbalimbali kama vile mabegi, sabuni, perfume, tairi za magari, mipira, soli za viatu, vitabu, vinyago, bidhaa za makopo na kutumia *diplomatic bags* na njia nyingine nyingi. Ni ushauri wa Kamati kuwa Wizara iendeleo kushirikiana na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (DCEA) katika kutoa mafunzo ya mara kwa mara kwa Maofisa Usalama wa Viwanja vya Ndege ambao hufanya ukaguzi wa abiria na mizigo ili kutambua dawa hizo kitaalamu pamoja na mbinu zinazoweza kutumika. Kamati inaishauri Wizara kuongeza ushirikiano na Taasisi mbalimbali kwa kubadilishana taarifa za kihalifu hasa kwa kuangalia mapito (*routings*) ya abiria wanaohisiwa kusafirisha dawa haramu za kulevya.

Mheshimiwa Spika, uingizaji wa dawa za kulevya pia hufanyika kirahisi katika maeneo ya mipaka kama bandari na fukwe iwapo maeneo hayo hayajarasimishwa. Njia hii hutumika kutokana na maeneo yasiyo rasmi hayana mamlaka za Serikali zinazosimamia Sheria mbalimbali za nchi ambazo zinadhibiti utaratibu wa forodha, uingiaji wa watu, uingiaji wa bidhaa ikiwa ni pamoja na bidhaa zinazohitaji usimamizi mahsusi kama dawa za kulevya. Kamati inaishauri Wizara ya Habari, Mawasiliano na Uchukuzi kutenga bajeti ya vyanzo vya ndani vya Taasisi zilizo chini yake kwa ajili ya kununua vifaa vipya na vya kisasa kama boti za kufanya doria pamoja na kukarabati vifaa vilivyopo, sambamba na kuweka mbwa maalumu wa kunusa na kubaini dawa haramu za kulevya katika maeneo mbalimbali ya viwanja vya ndege na bandari zote.

(c) Mpango wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI (NACP)

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa kiwango cha maambukizi ya VVU kimeshuka kutoka asilimia 7 mwaka 2003/04 hadi kufikia asilimia 4.7 mwaka 2016/17. Kiwango cha maambukizi kwa wanawake ni kikubwa (asilimia 6.3) ikilinganishwa na wanaume (asilimia 3.4). Pamoja na kushuka kwa kiwango cha maambukizi ya VVU, Matokeo ya tisini tatu (90, 90, 90) kwa mwaka 2020 ilikadiriwa kuwa Tanzania ina watu takribani 1,700,000 wanaoishi na Virusi vya UKIMWI. Mpaka mwisho wa robo ya Oktoba - Desemba 2020, takribani WAVIU milioni 1.4, sawa na asilimia 83 ya WAVIU wote walikuwa wanatambua hali zao za VVU. WAVIU milioni 1.36 sawa na asilimia 98 walikuwa kwenye tiba na matunzo ya

ARV na asilimia 92 ya waliokuwa kwenye tiba ya ARV walikuwa na kiwango cha chini cha VVU mwilini.

Wajumbe walijadili na kuibua hoja mbalimbali ambazo zilihitaji ufafanuzi kisha kutoa ushauri wa namna ya kuimarisha Mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI kama ifuatavyo: -

- (i) Mpango wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI uongeze kasi ya huduma za Upimaji wa kwa hiari na ushauri nasaha na kuimarishwa zaidi upimaji wa VVU. Aidha, Serikali iweke mikakati ya kuongeza idadi ya vituo vya huduma za upimaji VVU ili kusogeza huduma karibu na wananchi, kutumia mbinu mbalimbali za utoaji huduma ikiwemo upimaji binafsi, kuhakikisha upatikanaji wa vitendanishi vya upimaji pamoja na kutoa elimu na kuongeza uelewa wa wananchi ili kupunguza unyanyapaa.
- (ii) Wizara kuimarisha utokomezaji wa maambukizi ya VVU kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto. Aidha, Serikali iweke mikakati ya kuimarisha huduma za utoaji wa tiba za ARVs kwa mama wajawazito na wanaonyonyesha wenye maambukizi ya VVU ikiwa ni pamoja na kuimarisha ufuatiliaji wa akina mama wenye maambukizi na watoto wao baada ya kujifungua. Pia inasisitiza kuimarisha ugunduzi wa hali ya VVU kwa watoto wachanga na kuwaweka kwenye matibabu.
- (iii) Kuimarisha ufuasi endelevu wa dawa za ARVs kwa kuwashirikisha watoa huduma ngazi ya jamii na mama

mwambata ili kuboresha utoaji wa tiba kinga kwa wenzi wasio na maambukizi na kuimarisha ushirikishaji wa wanaume katika kliniki za mama na mtoto.

- (iv) Serikali kuendelea kutekeleza mkakati wa Tohara ya Hiari kwa Wanaume ili kupunguza uwezekano wa maambukizi kutoka kwa mama mwenye maambukizi kwenda kwa mwanaume. Mkakati huu upewe kipaumbele katika Mikoa yenye kiwango cha chini cha tohara na kiwango cha juu cha maambukizi ya VVU Geita, Iringa, Kagera, Katavi, Kigoma, Mara, Mbeya, Morogoro, Mwanza, Njombe, Rukwa, Ruvuma, Shinyanga, Singida, Simiyu, Songwe na Tabora.

(d) Mpango wa Taifa wa Kudhibiti Kifua Kikuu na Ukoma (NTLP)

Mheshimiwa Spika, Tanzania ni miongoni mwa nchi 30 zenye maambukizi makubwa ya ugonjwa wa TB zinazochangia **asilimia 87** ya wagonjwa wote duniani. Kwa mujibu wa Shirika la Afya Duniani, kwa mwaka 2019 kulikuwa na wagojwa wapya wa TB **milioni 10** ambao kati yao **milioni 1.4** sawa na **asilimia 14** walifariki. Mwaka 2019 Tanzania ilikuwa na wagonjwa wapya wa TB **137,000**. Kati ya hao wagonjwa **82,166** sawa na **asilimia 59** waligundulika na kupatiwa matibabu.

Mheshimiwa Spika, zaidi ya **asilimia 44** ya vifo vya watu wanaoishi na virusi vya UKIMWI (WAVIU) husababishwa na TB. Takwimu hizi zinadhahirisha ya kuwa TB bado ni janga la kitaifa hapa nchini mwetu kama ilivyo pia janga la kidunia tangu

ilipotangazwa hivyo mwaka 1993. Aidha Kamati imebaini upungufu wa mashine za *Gene-Xpert* ambazo hutumika kupimia ugunduzi wa TB.

Kamati ilibaini na kutoa ushauri kuhusu mambo ya msingi yafuatayo:-

- (i) Serikali kuendelea kuboresha huduma za ugunduzi wa TB kwa kupanua teknolojia mpya ya vinasaba ya *Gene-Xpert* inayotoa majibu kwa haraka ndani ya saa mbili na mashine za hadubini ambazo hutoa majibu baada ya saa 48 katika Halmashauri zote nchini na kuimarisha mfumo wa usafirishaji wa sampuli kwa vituo vilivyo mbali na maabara ili kuhakikisha kila mhiswa wa TB anafanyiwa uchunguzi. Aidha kuhakikisha halmashauri zote zinatekeleza mfumo wa uchunguzi na ugunduzi wa TB katika vituo vyetu ulioboreshwa "*Quality Improvement in TB case detection*" katika vituo vya kutolea huduma za afya.
- (ii) Serikali iendelee kutoa elimu kwa jamii kuhusu athari na dalili za TB na Ukoma na namna ya kukabiliana na magonjwa haya kwa kupitia redio, televisheni, vipeperushi na mitandao ya kijamii (*facebook, tweeter n.k.*). Aidha Wizara iwajengee uwezo watoa huduma za TB ngazi ya jamii ikiwepo vikundi vya wagonjwa waliowahi kuugua TB na kuona (*Ex-TB patient*) katika halmashauri zote nchini ili waweze kutoa elimu, kuhamasisha jamii, kusimamia matibabu nyumbani na kutoa rufaa kwa walio na dalili kwenda kwenye vipimo. Aidha Kamati inasisitiza kwamba Serikali iendelee kutekeleza kampeni mbalimbali za uhamasishaji na

upimaji wa TB na VVU kwa wananchi katika makazi duni yenye msongamano au sehemu za kazi zenye mazingira hatarishi kama vile maeneo ya migodi, magerezani na makazi duni, miji mikubwa na shule za bweni. Vilevile Kampeni maalumu zifanyike katika vijiji vyote vyenye idadi ya wagonjwa wengi wa Ukoma. Kampeni hii ihusishe pia kufanya ufuatiliaji wa kaya zenye wagonjwa na watu wao wa karibu (*contact tracing*) na kutoa tiba kinga.

(e) Wizara ya Afya

Mheshimwa Spika, Kamati ilikutana na Wizara ya Afya ili kupokea taarifa kuhusu utekelezaji wa Mpango wa Taifa wa Kuzuia na Kudhibiti Magonjwa Yasiyoambukiza. Kamati ilielezwa sababu zinazochangia kuongezeka kwa magonjwa yasiyoambukiza ikiwa ni pamoja na ulaji usiofaa ambapo watu wengi wanatumia sana chakula cha wanga chenye sukari nyingi, kutofanya mazoezi, kutumia chumvi na sukari nyingi na imebainika kuwa, wananchi wengi hawana tabia ya kufanya mazoezi. Serikali kwa kutumia vyanzo mbalimbali inatarajiwa kutumia kiasi cha **Shilingi Trilioni 12.6** ndani ya kipindi cha miaka mitano ijayo ambayo ni sawa na wastani wa **trilioni 2.3** kila mwaka ili kupunguza **asilimia 15** ya vifo visivyotarajiwa vinavyosababishwa na magonjwa yasiyoambukiza. Aidha Kamati imebaini kuwa, zaidi ya **asilimia 55.6** ya bajeti ya Wizara ya Afya imeelekezwa katika huduma za Saratani, Moyo, Mishipa ya Damu, Kisukari, Figo, Selimundu na magonjwa sugu ya mfumo wa hewa. Kwa ujumla bajeti hii imelenga zaidi katika upatikanaji wa bidhaa

za afya hususani dawa na vifaa tiba ambavyo vinaongeza gharama kwa wananchi na taasisi zinazotoa huduma hizo. Takwimu za Shirika la Afya Duniani (WHO) zinaonesha kuwa magonjwa haya yanakadiriwa kusababisha **asilimia 71** ya vifo vyote ulimwenguni.

Mheshimiwa Spika, tathmini ya haraka (*Rapid Assessment*) za matibabu zilizofanywa na Chama cha Kisukari nchini ili kutambua gharama ilibainika kuwa, zaidi ya shilingi **bilioni 290** zinahitajika kwa mwaka kama gharama za Dawa kwa wagonjwa **milioni 1.5** wenye kisukari na shinikizo la juu la damu pekee. Gharama hizi ni karibu sawa na asilimia **20** ya bajeti yote ya Wizara ya Afya. Changamoto ya huduma za upasuaji wa Moyo au upandikizwaji figo ambazo zaidi ya Shilingi **Milioni 20** zinahitajika kwa ajili ya huduma hizo kwa mtu mmoja, huku gharama za usafishaji damu kwa wagonjwa wa figo zikifikia **laki 3** kwa “awamu” moja ambapo mgonjwa anahitaji kupatiwa huduma hizo angalau mara tatu kwa wiki na kufanya uhitaji wa angalau **Shilingi milioni moja** kwa kila wiki sawa na **shilingi milioni 52** kwa mwaka kwa mgonjwa kwa maisha yake yote.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini na kutoa ushauri kuhusu mambo ya msingi yafuatayo:-

- (i) Kwa kuwa Magonjwa Yasiyoambukiza yamekuwa ni tishio kwa kwa afya za Watanzania wengi kwa zaidi ya **asilimia 73** na pengine kupelekea vifo; na Kwa kuwa, bado elimu ya Magonjwa Yasiyoambukiza haijawafikia wananchi wengi; Kamati inaishauri Wizara ya Afya

kuweka uratibu wa pamoja wa shughuli za udhibiti wa magonjwa yasiyoambukiza katika Sekta zote kushiriki kwenye mazoezi, lishe bora, athari za kimazingira na mipango miji, zinaratibiwa nje ya Sekta ya Afya. Pamoja na wananchi kuwa na uelewa mzuri wa baadhi ya visababishi, bado hali ya kimaisha, mila, desturi na umaskini umewazuia kutekeleza kwa vitendo baadhi ya mambo ambayo yangeweza kuwakinga dhidi ya magonjwa haya.

- (ii) Kuwepo na sheria ya uchangiaji wa gharama za matibabu ambayo ni kitu muhimu na inaweza kusaidia wananchi na Taasisi kuweza kumudu gharama zitokanazo na magonjwa haya. Uundwaji wa Sheria hii unaweza kusaidia wananchi na Serikali kuwekeza zaidi kwenye kinga na udhibiti wa magonjwa. Kamati inasisitiza Sheria itakayoundwa iendane na uanzishwaji wa Mfuko wa Afya (*Health Fund*) ambapo wananchi watachangia kutoka kwenye vyanzo mbalimbali. Aidha sheria hii ibainishe kodi ya nyongeza ya bidhaa hatarishi (*Sin Tax*) kama tumbaku, pombe, vyakula vyenye sukari nyingi na chumvi nyingi itatumika kwenye huduma za Afya kama sehemu ya kurejesha kwenye jamii iliyoathirika, lakini pia mkakati wa kudhibiti uzalishaji holela wa bidhaa zenye madhara kiafya ili kupunguza uhatarishi.
- (iii) Kamati inashauri kufanyike uwekezaji mkubwa katika Hospitali za Rufaa za Mikoa ambapo itasaidia sana kusogeza huduma za Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza

karibu zaidi na wananchi na hivyo kupunguza mzigo wa matibabu kwa mtu mmoja mmoja na jamii kwa ujumla. Kwa kuwa gharama za uendeshaji ni kubwa kuliko kiasi ambacho Hospitali za Rufaa za Mikoa (RRH) zinaweza kumudu, Serikali itenge ruzuku maalum ambazo ingeweza kupatikana kama tozo maalum zitokanazo na biashara ya bidhaa zinazochochea magonjwa haya kama Tumbaku, vinywaji vyenye sukari nyingi, pombe na sehemu ya Bima za Magari kama “*social responsibility*” kwa makampuni au bidhaa hizo.

- (iv) Kuwepo na uratibu wa pamoja wa huduma za kinga dhidi ya Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza na uanzishwaji wa Mkakati wa “*Health in All Policies*” ambao unasisitiza kuwa suala la Afya lipewe kipaumbele katika kila Sekta linaweza kusaidia katika uratibu wa kinga na udhibiti wa magonjwa haya.
- (v) Wizara ya Fedha na Mipango inashauriwa kutengeneza kifungu kinacholindwa kwa ajili ya huduma za kuzuia na kudhibiti magonjwa Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza. Aidha kipengele hiki kwa uwiano wa asilimia tofauti kitokee katika kila sekta ili sekta hizo zishiriki katika utekelezaji wa mikakati ya kitaifa inayoainishwa kutekelezwa katika sekta hizo.

(f) Wizara ya Afya – (NACP)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Watoto ambapo ilipokea na kujadili Taarifa kuhusu utekelezaji wa Makubaliano ya Kimataifa ya kuwakinga mabinti walio katika rika balehe

dhidi ya VVU/UKIMWI. Kamati ilielezwa kwamba, Serikali ya Tanzania imeingia makubaliano mbalimbali ya kimataifa kwa lengo la kudhibiti VVU na UKIMWI kwa makundi mbalimbali hususani vijana. Moja ya makubaliano ya Kimataifa ambayo Tanzania imeingia ni pamoja na Kuwakinga Mabinti Walio katika rika balehe Dhidi Ya VVU “*Global HIV Prevention Coalition*” ya Mwaka 2017 yanayoratibiwa na Shirika la Umoja wa Mataifa la Kupambana na UKIMWI (UNAIDS). Tanzania inakadiriwa kuwa asilimia 25 ya watu wote ni vijana (NBS - Sensa, 2012). Inakadiriwa kuwa wasichana walio na umri kati ya miaka 10 hadi 19 ni 12,439,677 ambao wamegawanyika katika umri wa miaka 10 hadi 14 ambao ni 6,743, 218 na miaka 15 hadi 19 ni 5,696,459. (NAIIA 2021/22 - 2024/25). Aidha kundi hili linahitaji kupewa kipaumbele katika masuala ya kinga, tiba na matunzo ya VVU na UKIMWI kwa mustakabali wa Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya utafiti wa viashiria vya VVU na UKIMWI ya Mwaka 2016/17 inakadiriwa kuwa vijana rika balehe zaidi ya **108,361** wenye umri kati ya miaka 10 hadi 19 wanaishi na VVU. (NAIA 2021/22 - 2024/25). Aidha, kiwango cha maambukizi kwa vijana wenye umri wa miaka 15 hadi 24 wanachangia kiwango chao cha maambukizi kuwa **asilimia 40**, yaani 28,000 ya maambukizi yote kitaifa. (THIS 2016/17).

Kwa mujibu wa utafiti huo inakadiriwa kuwa **Vijana 23,000** hupata maambukizi mapya kwa mwaka ikiwa ni theluthi moja (**31%**) ya maambukizi yote **72,000** kwa mwaka nchini.

Mheshimiwa Spika, sababu kubwa ambazo ni hatarishi zinazochangia kuongezeka kwa maambukizi mapya kwa mujibu wa tafiti zinaonesha kuwa asilimia 9.1 ya wasichana rika balehe huanza ngono wakiwa na umri chini ya miaka 15 na wavulana asilimia 14.3 hufanya ngono na watu wasio rasmi (*High cohabing behaviour in this age category*), uelewa mdogo kuhusu maswala ya elimu ya afya ya uzazi, VVU na UKIMWI, wazazi na walezi kutokuongea kwa uwazi kuhusiana na masuala ya afya ya uzazi, utumiaji wa pombe uliopitiliza, utumiaji wa dawa za kulevya, kutokutumia kondomu “kuuza mechi kwa kutumia rim ya gari”, ukatili wa kijinsia, vijana wa kiume kutokufanya tohara ambapo huchangia asilimia 60 ya maambukizi.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba vijana ambao ndiyo nguvu kazi ya Taifa bado wapo nyuma katika 95 (3); ambayo 95 ya kwanza wapo nyuma katika suala la kupima na kufahamu afya zao; 95 ya pili wapo nyuma katika kutumia dawa za ARVs; na 95 ya tatu wapo nyuma katika kutumia dawa za kufubaza makali ya VVU. Kamati ilibaini na kutoa ushauri kuhusu mambo ya msingi yafuatayo:-

- (i) Wizara kutenga bajeti ya vyanzo vya ndani ili kutekeleza afua ambazo ndio njia za msingi katika kujikinga na VVU na kuweka mazingira wezeshi ya utoaji huduma rafiki za VVU na afya ya uzazi kwa vijana wa umri wa rika balehe;
- (ii) Serikali iendeele kushirikiana na wadau mbalimbali kutoa mafunzo ya malezi bora ya afya ya uzazi kwa

vijana walioko shuleni na nje ya shule na hatua za mabadiliko ya tabia. Aidha ni vizuri Wizara kuongeza utoaji wa huduma rafiki za afya kwa vijana rika balehe;

- (iii) Kuwepo na mipango mikakati ya Wizara kuhusu kuboresha mitaala ya elimu ili kujumuisha elimu ya afya ya uzazi kuanzia elimu ya msingi. Aidha elimu iendelee kutolewa katika jamii na shuleni na Wizara inasisitizwa kubuni kampeni na mikakati mbalimbali ili kuyafikia makundi mengi zaidi. Kwa sasa UKIMWI unaonekana kama kitu cha kawaida watu hawaogopi; hivyo elimu itolewe na maeneo ambayo redio na TV haziwafikii wananchi vitumike vikundi vya asili vinavyojihusisha na kutoa burudani ili elimu iwafikie watu hadi ngazi za vijiji.
- (iv) Kamati inaishauri Serikali kwamba Sheria zote zinazokinzana na Wizara zingine zifanyiwe marekebisho ili ziweze kukidhi mahitaji kulingana na wakati uliopo pamoja na kupunguza vitendo vya ukatili wa kijinsia. Sheria ya Ndoa ifanyiwe mapitio haraka ili kupunguza maambukizi ya VVU;
- (v) Kuwepo kwa dawati la jinsia kwenye shule za msingi na sekondari ili kusaidia watoto wanaopata athari za unyanyasaji wa kingono. Pia ni vema Wazazi wapewe elimu ya kuweza kuongea na watoto wao kuhusu mabadiliko ya mwili na elimu ya afya ya uzazi kwa watoto kwa kuwa watoto siku hizi wanawahi kubalehe kuanzia darasa la nne.

(g) Wizara ya Madini

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Wizara ya Madini ili kujadili hali ya Virusi vya UKIMWI kwenye Migodi ya Tanzania ambapo ilibaini yafuatayo:-

- (i) Takwimu za hali ya Maambukizi ya VVU na UKIMWI Migodini hazikuweza kubainisha ukubwa wa tatizo na hatua zitakazochukuliwa za kukabiliana na janga hilo kwa kuzingatia muktadha wa 95 95 95;
- (ii) Hakuna utaratibu wa kuhamasisha matumizi ya kondomu za kike pamoja na upatikanaji wake kwa ajili ya kuwezesha wanawake kuzitumia na kujikinga dhidi ya Maambukizi ya VVU; na
- (iii) Kukosekana kwa mwongozo na mikakati ya namna ya kuratibu afua za UKIMWI katika maeneo ya Migodi pamoja na waratibu wa kusimamia ipasavyo Madawati ya UKIMWI katika kila Migodi ambao wananchi watakuwa wanapata taarifa na huduma wanazostahili.

Kufuatia yaliyobainika, Kamati ilitoa ushauri kuhusu mambo ya msingi yafuatayo:-

- (i) Kwa kuwa, wachimbaji wadogo ni kundi kubwa na linahitaji jicho la pekee; na kwa kuwa, kundi hili linawakilisha nguvu kazi kubwa ya Taifa; na kwa kuwa, kundi hili ni miongoni mwa kundi lenye maambukizi makubwa ya UKIMWI; na kwa kuzingatia hilo, Kamati inaishauri Wizara ya Madini na Tume ya Madini kushirikiana na wadau mbalimbali katika kupambana na kusimamia maambukizi ya magonjwa ya UKIMWI na

Kifua Kikuu migodini ili kulinda afya za watu wanaojishughulisha na uchimbaji madini na biashara zingine kwenye maeneo ya wachimbaji.

- (j) Kamati inaishauri Wizara ya Madini iendelee kusimamia wamiliki wa migodi kuwa na mipango na mikakati ya kudhibiti maambukizi ya UKIMWI na TB migodini kwa kuwa, Sekta ya Madini inaendelea kukua kwa kasi na hatimaye kufikia mchango wa **asilimia 10** kwenye pato la Taifa ifikapo mwaka 2025 kama ilivyoelekezwa kwenye Dira ya Taifa ya Maendeleo ya 2025; hivyo basi ni muhimu Serikali kuchukua hatua.

(h) Wizara ya Uvuvi

Mheshimiwa Spika, wakati wa kupitia Taarifa ya Utekelezaji wa Wizara ya Uvuvi Kamati ilibaini kwamba Mkoa wa Ruvuma una kiwango kikubwa cha maambukizi (**asilimia 7.0**) ikifuatiwa na Mkoa wa Dar es Salaam 6.9%, Pwani 5.9%, Mara 4.5%, Kagera 4.8%, Mwanza 4.2%, Geita 4.7%, Mtwara 4.1%, Katavi 5.9% na Rukwa 6.2%. Aidha, Sababu zinazochangia kuwepo kwa kiasi kikubwa cha mambukizi ya VVU ni pamoja na wavulana na wasichana kuanza mahusiano ya ngono katika umri mdogo; kiwango kidogo cha matumizi ya kondomu kwa wanaume na wanawake wenye wapenzi zaidi ya mmoja; kiwango kidogo cha watu wanaojua hali zao za afya; wavuvi na jamiini zinazowazunguka kutokuwa na tabia ya kupima na kufahamu afya zao; uelewa mdogo juu ya elimu ya UKIMWI na Kifua Kikuu katika mialo na kambi za wavuvi ambapo hupelekea ngono zembe.

Kufuatia yaliyobainika, Kamati ilitoa ushauri kuhusu mambo ya msingi yafuatayo:-

- (i) Wizara iuunde Kamati za Afya zitakazoshirikiana kutoa elimu rika katika mialo ya wavuvi wa samaki ili ziweze kufuatilia masuala yote yahuyohusu afya na elimu kuhusu kujikinga na maambukizi ya VVU na Kifua Kikuu. Aidha, msisitizo zaidi wa elimu kuhusu matumizi ya vifaa kinga itolewe ili kupunguza maambukizi katika maeneo hayo;
- (ii) Wizara ya Afya kwa kushirikiana na TACAIDS kuongeza kasi ya kiwango cha upimaji wa VVU katika mialo na kambi za wavuvi hususani maeneo yote yenye kuambatana na ugumu wa mazingira ya shughuli za uvuvi. Aidha, Wizara ishirikiane na mamlaka nyingine za Serikali kwa kuandaa mikakati ya kuboresha mawasiliano na upatikanaji wa taarifa juu ya maambukizi ya VVU na Kifua Kikuu katika maeneo yote ya uvuvi na kambi;
- (iii) Kwa kuwa, Wizara ya Uvuvi inafanya kazi kwa kushirikiana na Wizara ya Afya na Asasi za Kiraia katika kukabiliana na maambukizi ya UKIMWI na Kifua Kikuu; Kamati inashauri Sekta ya Uvuvi kuongezewa rasilimali zinazotengwa kwa ajili ya kuwasaidia waathirika wa UKIMWI katika maeneo ya uvuvi pamoja na sekta binafsi kushiriki kikamilifu katika kufadhili masuala ya UKIMWI katika Sekta ya Uvuvi. Aidha, Wizara ifanye sensa ya uvuvi katika maeneo ya uvuvi ili kubaini huduma zinazotolewa kuhusiana na Ugonjwa wa UKIMWI na Kifua Kikuu.

2.2 Ziara zilizofanywa na Kamati

Mheshimiwa Spika, kufuatia masharti ya Kanuni ya (10)(c) ya Sehemu ya Tatu, Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, yanayoitaka Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kufuatilia utekelezaji wa Sera na Mipango ya Serikali kuhusu UKIMWI na Udhibiti wa Dawa za Kulevya, Kamati hii ilifanya ziara ya kikazi katika Mikoa ya Njombe, Mbeya na Songwe tarehe 1 – 5 Machi, 2021. Lengo la ziara lilikuwa ni kutembelea na kukagua Afua zinazotekelezwa na Serikali pamoja na sekta binafsi katika ngazi mbalimbali za kitaasisi na jamii katika kupambana na UKIMWI, Kifua Kikuu, Ukoma na matumizi na biashara ya dawa za kulevya.

2.3 Malengo ya Ziara katika maeneo yaliyotembelewa

Mheshimiwa Spika, wakati wa kutekeleza ratiba ya ziara, Kamati ilipokea na kujadili taarifa za maeneo/vituo ilivyovitembelea, pamoja na kushuhudia utoaji wa huduma mbalimbali za masuala ya UKIMWI, Kifua Kikuu na Madawa ya Kulevya.

Kwa ujumla taarifa zilizowasilishwa na kujadiliwa na ukaguzi uliofanywa ulilenga kubaini mambo makubwa yafuatayo: -

- a) Mwitikio wa UKIMWI kwa ujumla kwenye Halmashauri za Wilaya;
- b) Hali ya maambukizi ya VVU na upatikanaji wa dawa za kufubaza makali ya VVU pamoja na tiba ya magonjwa nyemelezi kwa muktadha wa malengo ya 95-95-95;
- c) Utekelezaji wa afua za UKIMWI mahala pa kazi miongoni mwa Watumishi; mafanikio na changamoto;

- d) Udhibiti wa biashara na matumizi ya dawa za kulevya pamoja na huduma ya utoaji *Methadone* kwa watumiaji wa dawa za kulevya, Mafanikio na changamoto;
- e) Ukusanyaji, usimamizi na matumizi ya takwimu za Masuala ya UKIMWI katika ngazi mbalimbali za utoaji huduma za afya; na
- f) Shughuli zinazofanywa na Vikundi mbalimbali vya Watu wanaishi na VVU (KONGA)

2.4 Uchambuzi wa mambo yaliyobainishwa na Kamati wakati wa ziara Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati katika maeneo tajwa uliweza kubaini mambo ya msingi kuhusu mafanikio na changamoto zilizopo pamoja na hatua zinazochukuliwa. Kamati iliibua hoja pamoja na kutoa ushauri na mapendekezo ya hatua za kuchukua ili kuimarisha mapambano dhidi ya UKIMWI, Kifua Kikuu na Dawa za Kulevya.

Baadhi ya mambo ya msingi ambayo Kamati ilibaini ni pamoja na yafuatayo: -

a) Utoro wa kutumia dawa za kufubaza makali ya VVU kutokana na umbali wa vituo vya kutolea dawa

Mheshimiwa Spika, kumekuwepo na changamoto kubwa ya watu wanaoishi na VVU kutoroka kutumia dawa za kufubaza makali ya VVU kwa kiasi kikubwa umechangiwa na umbali wa vituo vya kutolea dawa, gharama za usafiri na ukizingatia wateja wengi wanatoka nje ya Halmashauri zao, au wengine kukubali kutumia lakini kutoendelea na hivyo kutofubaza VVU. Wateja wengi hutoa taarifa zisizo sahihi kuhusu makazi yao na mawasiliano yao, vilevile kuwepo kwa unyanyapaa ambao husababisha mteja kwenda kuchukua dawa katika vituo

vilivyoko mbali na maeneo anayoishi. Kamati inataka kufahamu ni hatua gani mahsusi zinachukuliwa kukabiliana na utoro huo? Ni maoni kwamba, Serikali kwa kushirikiana na Halmashauri zote kufanya Ukaguzi Maalum (*Special Survey*) ili kubaini sababu za hali hiyo kisha kushauri hatua madhubuti za kuchukua. Kuwepo na mikakati madhubuti ya kuendelea kutoa elimu kuhusu umuhimu wa ufuasi mzuri wa dawa na kuhudhuria kliniki kwa wakati.

b) Tabia Hatarishi za Maambukizi ya VVU miongoni mwa Vijana Matumizi ya vidonge vya kuzuia mimba (P2) miongoni mwa wasichana

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini ongezeko la matumizi ya vidonge vya kuzuia mimba miongoni mwa wasichana hasa wenye umri kati ya miaka 10 - 24. Licha ya kuwa na lengo la kuzuia mimba, matumizi ya vidonge hivi ambavyo vimekuwa vikiuzwa kwa bei ya chini yamekuwa yakichochea maambukizi ya Virusi vya UKIMWI. Hii ni kutokana na ukweli kwamba, baadhi ya wasichana wamekuwa wakiogopa zaidi mimba kuliko maambukizi ya VVU na hivyo wamekuwa wakitumia vidonge vya P2 kama njia mbadala ya kuzuia mimba na kuacha kutumia kondomu ambazo zingewakinga dhidi ya maambukizi ya VVU, magonjwa ya ngono na mimba zisizotarajiwa.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na tabia hii hatarishi Kamati inashauri kwamba, wakati wa mauzo ya dawa za kuzuia mimba (P2) ni vizuri zikauzwa pamoja na kondomu kwa lazima ili kuwawezesha wasichana kuwa na tabia ya kutumia kondomu hizo bila ya kunyanyapaliwa. Aidha, uzoefu unaonesha iwpo

watakuwa na hizo kondomu basi wasichana wengi watazitungia ili kupunguza maudhi na madhara ya dawa za kuzuia mimba.

Mheshimiwa Spika, dawa hizi huharibu mzunguko wa hedhi na mfumo wa *hormone* za wasichana. Mara nyingi wasichana wakitaka wavulana watumie kondomu huwa wanapata tatizo la upatikanaji wake kwa kuwa maduka ya dawa yenye kuuza kondomu yanakuwa yamefungwa wakati wa usiku. Matumizi ya kondomu huwa hayapendwi na wavulana kwa kuwa wanajua wasichana watatumia dawa za kuzuia mimba ambapo huchangia kasi kubwa ya tabia hatarishi inayopelekea kupata maambukizi mapya kwa vijana hususani wasichana. Ununujaji wa kondomu na dawa ya P2 kwa pamoja utasaidia kupunguza unyanyapaa miongoni mwa vijana na kusaidia kufanya utafiti wa maambukizi ya VVU kwa wasichana.

c) Matumizi ya Pombe Kali Miongoni mwa Vijana (*double double*)

Mheshimiwa Spika, licha ya Tanzania kuwa na Sheria ya Vileo na sheria nyingine ambatanishi, lakini matumizi holela ya pombe zenye asilimia kubwa ya kilevi yamekithiri mitaani na kusababisha madhara makubwa kwa jamii hasa vijana ambao ni nguvu kazi ya Taifa. Pamoja na juhudi kubwa na kazi nzuri iliyofanywa na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kwa kushirikiana Serikali ya kupiga marufuku matumizi ya pombe za paketi maarufu kama **VIROBA** hivi sasa imebainika kuwa vijana watumiaji wa pombe hizo wamegeukia kwenye chupa ndogo za plastiki zinazouzwa kwa bei nafuu *double kick* yenye ujazo 200 ml na kilevi 43%, *hanson's choice* ujazo 200 ml na kilevi 40%, *ananas cuca* yenye ujazo 200 ml na kilevi 40%.

rivella yenye ujazo 200 ml na kilevi 40% na *gordon's* yenye ujazo 200 ml na kilevi 43%. Matumizi ya pombe kali miongoni mwa vijana yamekuwa yakisababisha kubadilika kwa tabia, kuongezeka kwa ajali za barabarani na kuathirika kwa ini na figo. Pombe hii vilevile husababisha mihemuko kwa vijana kuwa na hamu ya kujamiiana, inahisiwa kuwa pombe hizi huwekewa madawa ya kulevya au dawa za kuongeza nguvu za kiume. Aidha, matumizi ya pombe miongoni mwa vijana yamekuwa yakichochea kasi ya maambukizi ya VVU kwa sababu ya kutotumia kondomu wakati wa kujamiiana kutokana na ulevi.

Mheshimiwa Spika, Kwa vijana wanaotumia dawa za kupunguza makali ya VVU (ARV), pombe hupunguza ufanisi wa dawa hizo. Kutokana na ulevi baadhi ya vijana huacha kutumia dawa katika vipindi na muda walioachagua baada ya kulewa na kuharibu ratiba ya dozi zao hivyo kuchangia kushuka kwa kinga mwilini na kushindwa kufubaza virusi kwa wakati. Kamati inaishauri Serikali kuchukua hatua za haraka za kupiga marufuku utengenezaji wa pombe zenye kilevi kikubwa ambazo zinawekwa kwenye chupa ndogo za plastiki. Aidha, kiwango cha chini kiwe miligramu 300 ili kupunguza matumizi mabaya ya pombe hizi ambapo zinazwa hata sehemu za washona viatu na maeneo yasiyo rasmi.

d) Mchango wa Baraza la Watu Wanaoishi na Virusi vya UKIMWI (NACOPHA) katika mapambano dhidi ya UKIMWI

Mheshimiwa Spika, kumekuwepo na ushirikiano mzuri kati ya NACOPHA kupitia Konga zake na Halmashauri katika kuratibu na kuhamasisha upimaji wa VVU, utoaji wa elimu ya ufuasi sahihi

wa dawa za kupunguza makali ya VVU (ARV), upimaji wa uwingi wa virusi mwilini, kwa kushirikiana na viongozi wa dini hutoa elimu ya kupinga ukatili wa kijinsia kwa watoto na wanawake, hufuatilia watoro wa dawa (LTFU) na kuwarudisha kwenye huduma za tiba na matunzo na utoaji wa elimu ya lishe bora kwa WAVIU na jamii kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, Baraza kwa kushirikiana na Konga hutoa elimu ya kupinga unyanyapaa na ubaguzi kwenye jamii kwa kuzingatia miongozo ya Serikali pamoja na kutoa elimu kwa watu wanaoishi na VVU ya kujiunga kwenye huduma ya uzazi wa mpango. Kwa mfano, Konga ya Halmashauri ya Mji wa Njombe imefanikiwa kuwarudisha takribani watu **960** waliopotea kwenye huduma ya matunzo na dawa (LTFU), kati yao wanawake **635** na wanaume **325**. Vilevile imefanikiwa kuwarudisha kwenye huduma jumla ya wanafunzi **94**, kati yao wanaume ni **39** na wanawake **55** katika shule tatu za msingi na tano za sekondari.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza NACOPHA kupitia Konga ya Halmashauri ya Mji wa Njombe kwa kufanikiwa kuwarudisha kwenye huduma ya tiba na matunzo baadhi ya WAVIU waliopotea. Kamati inaamini kwamba, Baraza kwa kushirikiana na Serikali upo uwezekano mkubwa wa kufikia malengo tarajiwa ya Mkakati wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI wa 95 95 95 ifikapo mwaka 2025 na kufikia 0 0 0 ifikapo mwaka 2030.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kazi nzuri inayofanywa na Baraza kupitia Konga ya Halmashauri ya Mji wa Njombe kufanikiwa kuwarudisha wateja kwenye fiba na matunzo; Konga ya Halmashauri ya Mji wa Mbeya nayo imefanikiwa kuhamasisha uundwaji wa vikundi wezeshi 7 ambavyo vinafanya shughuli mbalimbali za kiuchumi na kujiongezea kipato ambacho huwasaidia kujikimu kimaisha na kuboresha afya zao kama ufugaji wa kuku, nguruwe, kilimo cha matunda, kilimo cha chakula, ufugaji wa nyuki, ushonaji, biashara ndogo ndogo na uatikaji wa miche ya parachichi. Kamati inapongeza juhudi zinazofanywa na Baraza kupitia Konga za kuhakikisha WAVIU wanajikwamua kiuchumi na kupunguza tatizo la ajira. Aidha, Kamati inaishauri Serikali kupitia Halmashauri zote kuangalia uwezekano wa kuwasaidia kupata mikopo yenye riba nafuu kupitia mabenki, taasisi za fedha na kupitia mikopo ya Halmashauri ya Vikundi vya Wanawake, Vijana na Watu wenye Ulemavu.

e) Msongamano wa Wafungwa Gerezani na Maambukizi ya Kifua Kikuu

Mheshimiwa Spika, kumekuwepo na msongamano wa wafungwa na mahabusu katika Magereza mengi nchini ambapo mazingira halisi ya vyumba vyake havina mzunguko wa kutosha wa hewa, hali inayoweza kuchochea maambukizi ya Ugonjwa wa Kifua Kikuu kwa haraka. Pamoja na hatua za awali za upimaji na kuanzishiwa dawa kwa wanaokutwa na Kifua Kikuu, Kamati inataka kufahamu ni hatua gani mahsusini zinachukuliwa kwa waliopo magerezani kiasi cha kuyafanya magereza yasiwe na wagonjwa wa Kifua Kikuu. Aidha, yapo

masuala ya jumla kwenye Jeshi la Magereza yanayohitaji kuangaliwa kwa haraka na kwa makini kama ifuatavyo:-

- (i) Msongamano wa mahabusu ni mkubwa sana magerezani kuliko hata idadi ya wafungwa ambao ndio hasa wanatakiwa kutunzwa na Jeshi la Magereza. Hali hii ni hatarishi kwa maambukizi ya kifua kikuu na hata upatikanaji wa takwimu zinazohusu masuala ya UKIMWI na kutotoa picha halisi ya maambukizi ili kuwezesha kufanya maamuzi sahihi ya hatua za kuimarisha afua zinazochukuliwa. Serikali iangalie uwezekano wa kuzifanyia marekebisho sheria ili kutenganisha mahabusu na wafungwa badala yake mahabusu wahifadhiwe na Jeshi la Polisi na wafungwa wahifadhiwe na Jeshi la Magereza. Mabadiliko hayo ya sheria vilevile yaruhusu mahabusu hao kufanya kazi kwa muda wote wanaposubiri hukumu za kesi zao au ushahidi kukamilika. Utaratibu huo utasaidia pia kupunguza idadi ya mahabusu wanaohifadhiwa gerezani kwa miaka mingi sana na kesi zao kuchukua muda mrefu kutokana na ushahidi kuchelewa kukamilika na hivyo kuliongezea Jeshi la Magereza mzigo wa kuwatunza kwani mahabusu hawaruhusiwi kufanya kazi yoyote ya uzalishaji tofauti na wafungwa.
- (ii) Endapo Jeshi la Polisi litaruhusiwa kutunza mahabusu, kuna uwezekano mkubwa wa kuongezeka kwa uangalifu katika kutambua ni watuhumiwa wepi wapelekwe mahabusu na ni wepi masuala yao yatatuliwe bila kuwekwa mahabusu.

f) Mahusiano ya Ugonjwa wa Homa ya Ini na VVU kwa Waraibu wa Dawa za Kulevya

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Kliniki ya *Methadone* ya Hospitali ya Kanda Mbeya na kubaini kuwa hakukuwa na takwimu zilizozungumzia ugonjwa wa Kifua Kikuu na Homa ya Ini B na C kwa waraibu wanaotumia dawa za kulevya wanaoishi na VVU. Aidha, kumekuwepo na changamoto ya walioathirika na dawa za kulevya kuwa na magonjwa mengine licha ya uraibu ikiwemo magonjwa ya akili, Kifua Kikuu na UKIMWI ambayo huathiri kasi ya upataji nafuu na kudhoofisha tiba na ushiriki mdogo katika kuchangia Pato la Taifa.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwepo maambukizi ya juu sana ya ugonjwa wa homa ya ini miongoni mwa waraibu wa dawa za kulevya. Hali hii ni hatarishi kwa jamii nzima. Katika taarifa yao ilielezwa kuwa jumla ya **waraibu 345** wanatumia dawa ya *methadone* kila siku, kati ya hao **wanaume ni 329** sawa na **asilimia 95.4** na **wanawake 16** sawa na **asilimia 4.6**. Hivyo, Kamati inasisitiza kuwa, pamoja na kutoa huduma za *methadone* kwa waraibu ni muhimu kliniki zote kuwepo na takwimu na kuimarisha utoaji huduma za Kifua Kikuu na Homa ya Ini kwa uzito unaostahili.

(i) Mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Mkoa wa Songwe katika Halmashauri ya Mji wa Tunduma-Momba, takwimu zinaonesha kiwango cha maambukizi ya VVU ni takribani watu **43,819** wanaoishi na VVU. Aidha, jumla ya WAVIU **39,267** sawa na **asilimia 89.6** ya watu wanaokadiriwakuambukizwa VVU wanatambua hali

zao za maambukizi na **asilimia 99** ya wote waliobainika kuambukizwa VVU wapo katika tiba na matunzo ya ARVs.

Mkoa uliweza kuwafikia wanaume wapatao **57,202** sawa na **asilimia 42.5** na wanawake wapatao **77,394** sawa na **asilimia 57.5** kwa huduma ya upimaji, ambapo kati yao **wanaume 1,883** sawa na **asilimia 40.15** na **wanawake 2,806** sawa na **asilimia 9.84** waligundulika kuwa na maambukizi ya VVU na wote waliunganishwa katika huduma ya tiba na matunzo. Kundi lenye kiwango kikubwa cha maambukizi ni umri kuanzia miaka 25 - 49 kwa **asilimia 37.5** na kundi la umri kati ya 20 - 24 kwa **asilimia 11.4**. Kamati imebaini uwepo mwamko na mwitikio mdogo wa wanaume kujitokeza kupima na kufahamu hali zao za maambukizi. Hali hii inachangia kurudisha nyuma kasi ya mapambano dhidi ya UKIWMI/VVU. Ni maoni ya Kamati kuwa ili kufikia malengo tarajiwa ya Mkakati wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI wa 95 95 95 ifikapo mwaka 2025 na kufikia 0 0 0 ifikapo mwaka 2030, mkoa kwa kushirikiana na wadau mbalimbali wanaojihusisha na mapambano ya UKIMWI waweke mikakati madhubuti ya kuhakikisha wanaume wanapima.

Mheshimiwa Spika, imebainika kwamba, pamoja na Mkoa wa Songwe kuwa miongoni mwa mikoa yenye kiwango cha juu cha upatikanaji wa chakula, bado kuna kiwango ya kiwango kikubwa cha udumavu kwa **watoto 28,080**, ambayo ni sawa na **asilimia 43.3** ya watoto wenye umri chini ya miaka 5. Kamati inaiomba Serikali ihakikishe elimu ya lishe inaendelea kutolewa katika vituo vyote vya tiba na matunzo juu ya umuhimu wa kula vyakula mchanganyiko kwa kuzingatia makundi matano ya vyakula vilivyopo katika jamii

zetu. Aidha, ni vema upimaji wa hali ya lische ufanyike kwa wateja wa vituo vya tiba na matunzo kwa wateja wanaogundulika na changamoto ya lische na chakula dawa. Vilevile uwepo ufuatiliaji kwa kuwatumia watoa huduma ngazi ya jamii na kutumia mtandao wa WAVIU wanaojishughulisha na shughuli za kilimo na ufugaji ili kuongeza kipato na kudumu kwenye mlo kamili. WAVIU kwa kutumia Konga zao waendeleo kusaidiana kwa kupeana elimu ya lische na kuuziana vyakula wanavyozalisha kwa bei nafuu ili watu wengi zaidi waweze kumudu.

(j) Ziara katika Kliniki ya Methadone ya Hospitali ya Kanda Mbeya

Mheshimiwa Spika, tarehe 5 Machi, 2021 Kamati ilifanya ziara katika Kliniki ya Methadone Hospitali ya Kanda Mbeya ambayo ililenga kukagua shughuli zinazofanywa na Kliniki hiyo. Kliniki ya Methadone Mbeya ilianzishwa mwaka 2017 kwa lengo la kutoa tiba kwa waraibu wa dawa za kulevya ili kuimarisha na kuboresha afya pamoja na maisha yao kwa ujumla. Huduma hii hutolewa kwa kushirikiana na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya, Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. Vilevile hushirikiana na Wadau wa Maendeleo wa Shirika la Walter Reed (WRP-T), ambaye ndiye mfadhili mkuu katika kliniki na huduma za kijamii katika kufanya maandalizi na rufaa kwa waraibu wa dawa za kulevya. Aidha, kituo hushirikiana na taasisi zisizo za kiserikali katika kutoa huduma za utengamao ambazo ni KIHUMBE na SETA.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Februari, 2021, Kliniki hii ilikuwa na jumla ya **waraibu 345** ambao wanatumia dawa ya *methadone* kila siku; kati ya hao **wanaume ni 329** sawa na **asilimia**

95.4 na wanawake 16 sawa na asilimia 4.6. Kliniki pia hutoa huduma ya dawa za ARVs, magonjwa ya akili, Kifua Kikuu, magonjwa ya zinaa na magonjwa nyemelezi. Vilevile kliniki ina jumla ya wateja wenye maambukizi ya UKIMWI 45, ambao ni sawa na asilimia 13 na wanapata huduma ya tiba na matunzo. Wapo wagonjwa 5 wa Kifua Kikuu ambao ni sawa na asilimia 1.2 ya wagonjwa wote katika kliniki.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza juhudi zinazofanywa na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya, Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto na Wadau mbalimbali wa Mkoa wa Mbeya hususani Walter Reed (WRF) katika mapambano dhidi ya dawa za kulevya. Kwa kuwa suala la mapambano ya dawa za kulevya ni mtambuka na linahitaji kuunganisha nguvu za wadau mbalimbali ili kuimarisha na kuboresha afya na maisha ya waraibu waweze kujikwamua kiuchumi baada ya kupona wasijiingize katika masuala ya uhalifu tena; ni maoni ya Kamati kuwa wakati umefika sasa wa Serikali kushirikiana na asasi zisizo za kiserikali kubuni namna sahihi na ya kimkakati ya kuwafikia watu walioathirika na dawa za kulevya ili iwe njia rahisi ya kuwatambua, kuwashirikisha, kuwasaidia na kuwawezesha kufanya shughuli nyingine za kiuchumi. Kwa kufanya hivyo tutajenga Taifa ambalo ni imara.

(k) Ziara katika Mkoa wa Tanga na Arusha

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya ziara ya kutembelea vituo vya kutolea tiba kwa waraibu wa dawa za kulevya (MAT-CLINICS), nyumba za upataji nafuu (Sober Houses) pamoja na asasi za kiraia zinazowaibua, kuwanda na kuwapeleka waraibu wa dawa za

kulevya katika vituo vya matibabu. Kamati ilitembelea maeneo yafuatayo Mkoani Tanga: Kituo cha Huduma ya Methadone Hospitali ya Bombo, Asasi ya Gift of Hope, Nyumba za upataji nafuu za Gift of Hope, Courge on Recovery Foundation na Tanga Drug Free. Mkoani Arusha Kamati ilitembelea maeneo yafuatayo: Kituo cha Huduma ya Methadone Hospitali ya Mount Meru, Asasi ya YCR, Nyumba za upataji nafuu za Tanzania Sobriety Change Foundation (Arusha Recovery), Tanzania Sobriety Change Foundation (Njiro Recovery) na Tanzania Sobriety Change Foundation (Meru Recovery). Ziara hii ilifanyika tarehe 13 – 17 Septemba, 2021.

Mheshimiwa Spika, katika ziara hii Kamati ilibaini Maafisa Ustawi wa Jamii hawazitembelei mara kwa mara nyumba za upataji nafuu ili kujionea changamoto zinazozikabili. Vilevile uwepo wa changamoto ya ukosefu wa fedha za kuendeshea vituo na elimu ya stadi za kazi kwa waraibu wanaotunzwa katika nyumba hizo. Aidha, uwepo wa nyumba za upataji nafuu zinazomilikiwa na watu binafsi katika Mikoa ya Tanga na Arusha kunasababisha gharama kubwa za matunzo ya waraibu ambapo jamii nyingi hushindwa kuzimudu na hivyo kushindwa kuwapeleka katika nyumba hizo.

Mheshimiwa Spika, ni maoni ya Kamati kuwa Halmashauri kwa kushirikiana na Serikali waweke mkakati wa pamoja wa kupata maeneo maalum kwa ajili ya ujenzi wa nyumba za upataji nafuu (*Sobber Houses*) na ujenzi wa sehemu za ujasiriamali katika mikoa hiyo kwa kuwa inaongozwa kuwa na waraibu wengi zaidi kuliko mikoa mingine.

(I) Ziara katika Mikoa ya Nyanda za Juu Kusini

Mheshimiwa Spika, Shirika la HJF Medical Research International (HJFMRI) - Walter Reed Program Tanzania ni miongoni mwa Wadau wa Maendeleo, wanaoshirikiana na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kutekeleza afua mbalimbali za kuutokomeza UKIMWI katika Mikoa ya Nyanda za Juu Kusini. Taasisi hii inafadhiliwa na Mpango wa Dharura wa Rais wa Marekani wa kukabiliana na UKIMWI (PEPFAR) kupitia Walter Reed Army Institute of Research (WRAIR) - Idara ya Ulinzi ya Marekani (US. DoD).

Mheshimiwa Spika, mnamo mwezi Septemba, 2021, Kamati kwa kushirikiana na Shirika la Walter Reed (W-RPT) lilifanya ziara katika Mikoa ya Mbeya, Songwe, Rukwa na Katavi kwa lengo la kujifunza na kuona utekelezaji wa Miradi ya afua za UKIMWI, Kifua Kikuu, Dawa za Kulevya inayofanywa na Shirika hili. Aidha, kuona mafanikio na changamoto ili kuishauri Serikali katika afua zote zinazohusu UKIMWI, Kifua Kikuu na Dawa za Kulevya.

Katika ziara hiyo Kamati ilibaini mambo mbalimbali yafuatayo ambayo Serikali kwa kushirikiana na wadau wanaweza kutafuta ufumbuzi wa changamoto hizo:-

- (a) Kuwepo kwa idadi kubwa ya maambukizi ya VVU katika Mkoa wa Mbeya asilimia 9.3, Wilaya ya Kyela asilimia 4.2.
- (b) Kuwepo kwa kiwango kikubwa cha wanaume wenye umri mkubwa ambao hawajafanya tohara ambapo huchangia kwa kiasi kikubwa maambukizi ya UKIMWI kwa asilimia 60 na uwezekano wa kumwambukiza mwenza saratani ya shingo ya kizazi.

- (c) Kuwepo kwa idadi kubwa ya Watoto wanaozaliwa na kuishi na maambukizi ya VVU katika Mikoa hiyo.
- (d) Uwepo wa utoro wa dawa na kutohudhuria kliniki na hivyo kushindwa kufubaza virusi vya UKIMWI.

2.5 Uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha wa 2019/2020 na Mchakato wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha wa 2020/2021

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua Taarifa ya Utekelezaji wa Maoni na Ushauri iliutoa kuhusu Bajeti za Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021, pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Taasisi hizo kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022. Taarifa hizo ziliwasilishwa Bungeni kwa mujibu wa Kanuni ya 118 (9) ya Kanuni za Kudumu Bunge Toleo la Juni, 2020 mnamo tarehe 29 Machi, 2021.

2.5.2 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania - Fungu 92

a) Upatikanaji wa Fedha kutoka Hazina

Mheshimiwa Spika, upatikanaji wa fedha zilizoidhinishwa na Bunge ni jambo la msingi katika kufanikisha utekelezaji wa mpango wa bajeti unaopitishwa na Bunge. Kwa kuzingatia hilo, Kamati ilichambua taarifa ya upatikanaji wa fedha ili kujiridhisha iwapo fedha imepatikana kama ilivyokusudiwa. Naomba kulijulisha Bunge lako tukufu kuwa Uchambuzi wa Kamati unaonesha kwamba hadi kufikia mwezi Februari 2021 Fungu 92, Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania ilikuwa imepokea kiasi cha **asilimia 71.4** ya Bajeti yake. Uchambuzi zaidi ulionesha kuwa pamoja na kuwa bajeti ya miradi ya maendeleo ilikuwa ni

asilimia 64 ya Bajeti yote ya Tume hii, fedha zilizopatikana kwa ajili ya Maendeleo zilizidi uwiano huo kwa kufikia **asilimia 71** ya fedha zote zilizopokewa. Takwimu hizo, zinaonekana katika Jedwali Namba 1.

Jedwali Na 1: Ulinganisho wa uwiano wa bajeti na Upatikanaji wa fedha hadi Mwezi Februari, 2021

BAJETI ILIYOIDHINISHWA			UPATIKANAJI WA FEDHA HADI FEBRUARI		
Mchanganuo	kiasi	%	Mchanganuo	kiasi	%
Jumla	7,689,447,000.00	100	Jumla	5,488,985,666.62	100
Kawaida	2,788,708,000.00	36	Kawaida	1,588,246,666.62	29
Maendeleo	4,900,739,000.00	64	Maendeleo	3,900,739,000.00	71
Ndani	1,000,000,000.00	20	Ndani	3,900,739,000.00	100
Nje	3,900,739,000.00	80	Nje	0	0

Chanzo: Taarifa ya Tume (TACAIDS) ya Makadirio ya Matumizi ya Mwaka 2021/2022

Mheshimiwa Spika, licha ya uwiano huo wa fedha zilizopatikana kwa ajili ya miradi ya maendeleo kuonekana mkubwa, fedha za nje kwa ajili hiyo, zimechukuwa asilimia 100 ya fedha za maendeleo zilizopatikana. Tafsiri ya matokeo hayo ni kuwa, Tume haikupata kiasi chochote cha fedha za ndani za maendeleo. Hali hii inaoenesha utegemezi mkubwa wa kibajeti kwa ajili ya miradi ya maendeleo inayohusu mapambano dhidi ya UKIMWI. Ni maoni ya Kamati kuwa uwiano uliojitokeza kuhusu upatikanaji wa fedha za matumizi ya kawaida ni jambo linalohitaji kurekebisha ili kujiimarisha katika kupambana na janga la UKIMWI kwa mustakabali wa taifa.

2.5.3 Upatikanaji wa Fedha za Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (DCEA) - Fungu 91

Mheshimiwa Spika, Fedha zilizoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (Fungu 91), zilitarajiwa kuwezesha mapambano na udhibiti wa dawa za kulevya. Aidha, Taarifa zilizowasilishwa kwenye Kamati zilionyesha kuwa kati ya shilingi **9,033,345,000.00** zilizoidhinishwa na Bunge, Mamlaka imepokea jumla ya shilingi **5,308,281,428.00**. Kiasi kilichopokewa ni sawa na asilimia 59 ya bajeti iliyoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya Mamlaka hii kwa Mwaka wa Fedha wa 2020/2021.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati unaonesha kuwa Bunge liliidhinisha asilimia 68 ya bajeti ya Mamlaka kwa ajili ya Uendeshaji na asilimia 32 ya bajeti kwa ajili ya mishahara. Ulinganisho umeonesha kuwa, kiasi cha fedha zilizopatikana kwa ajili ya mishahara ni asilimia 23 ya fedha iliyopokewa, na kiasi kilichopokewa kwa ajili ya uendeshaji ni asilimia 77 ya fedha yote iliyopokewa. Tafsiri ya matokeo hayo ni kuwa uzito uliotolewa na Bunge kuhusu uwiano kati ya bajeti ya mishahara na bajeti ya uendeshaji unatofautiana na uzito wa uwiano unaojitokeza katika kiasi cha fedha zilizopokewa kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 2.

Jedwali Na. 2: Ulinganisho wa Bajeti iliyoidhinishwa na kiasi kilichopokewa

BAJETI ILIYOIDHINISHWA			FEDHA ILIYOPOKEWA		
Mchanganuo	Kiasi	% Jumla		Kiasi	% Jumla
Uendeshaji	6,167,415,000.00	68		4,111,610,000.00	23
Mishahara (PE)	2,865,930,000.00	32		1,196,671,428.00	77

Chanzo: Taarifa ya Mamlaka Kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka 2021/2022

2.6 Uchambuzi wa Makadirio ya Matumizi

2.6.1 Tume ya Kudhibiti UKIMWI

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha wa 2021/2022 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania kupitia **Fungu 92** inatarajia kukusanya maduhuli ya jumla ya **shilingi 5,000,000.00**, ambayo yanatarajiwa kupatikana kutokana na uzaji wa vifaa chakavu na tozo kutokana na matumizi ya Ukumbi wa Mikutano.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa makadirio ya matumizi katika Mwaka wa Fedha wa 2021/2022 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania - **Fungu 92** inaombewa jumla ya shilingi **4,317,818,000**. Kati ya fedha hizo, **shilingi 1,389,470,000** sawa na **asilimia 32** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo na shilingi **2,928,348,000** sawa na **asilimia 68** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Uchambuzi wa Kamati umeonesha kuwa makadirio haya yameongezeka kwa

shilingi **139,640,000.00** ambayo ni sawa na **asilimia 8.9** ikilinganishwa na fedha zilizoidhinishwa na Bunge pamoja na uhamisho wa fedha kwa mwaka 2020/2021 kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 3.

**Jedwali Na. 3 Ulinganisho wa Bajeti iliyoidhinishwa kwa mwaka 2020/21
na Makadirio ya matumizi kwa mwaka 2021/22**

BAJETI ILIYOIDHINISHWA 2020/21			MAKADIRIO 2021/22		
Mchanganuo	kiasi	%	Mchanganuo	kiasi	% Tofauti
Jumla	7,689,447,000.00	100	Jumla	4,317,818,000	-44
Kawaida	2,788,708,000.00	36	Kawaida	2,928,348,000	+ 5
Maendeleo	4,900,739,000.00	64	maendeleo	1,389,470,000	-72

**Chanzo: Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya kuhusu
Makadirio ya Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2020/21**

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa matumizi ya kugharamia miradi ya maendeleo, uchambuzi umeonesha kuwa bajeti inayoombwa imepungua kwa asilimia 72 ambacho ni kiasi kikubwa cha tofauti. Kwa kawaida fedha zinazotumika kugharamia miradi ya maendeleo kwa Tume hii hutumika kwa ajili ya shughuli mbalimbali zinazohusu mapambano dhidi ya Janga la UKIMWI. Kwa uchambuzi huu, ni wazi mpango wa shughuli hizo umeacha mambo mengi yaliyopangwa kwa mwaka wa fedha unaoisha kwa kiwango cha asilimia 72. Jambo hili lina hatari kubwa kwa ustawi wa wananchi ambao ndio lengo la serikali kwa mujibu wa Ibara ya 8 (1) (b) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Kwa

maoni ya Kamati, hali hii yenye athari hasi katika mapambano dhidi ya UKIMWI inafaa kurekebisha.

2.6.2 Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya – Fungu 91

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa makadirio ya matumizi kwa ajili ya Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya, kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022 umeonesha kuwa kiasi kinachoombwa ni Shilingi 8,529,789,000.00 ambapo Shilingi 6,167,415,000 sawa na asilimia 72 ya fedha yote inayoombwa ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo na Shilingi 2,362,382,000, sawa na asilimia 28 ni Mishahara. Makadirio haya yamepungua kwa kiasi cha shilingi 503,548,000 sawa na asilimia 6 ikilinganishwa na bajeti ya Fungu hili iliyoidhinishwa na Bunge kwa Mwaka wa Fedha wa 2020/2021 kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 4 la Taarifa hii.

Jedwali Na. 4 Ulinganisho wa Bajeti iliyoidhinishwa kwa mwaka 2020/2021 na Makadirio ya Matumizi kwa mwaka 2021/2022

BAJETI ILIYOIDHINISHWA 2020/21			MAKADIRIO 2021/22		
Mchanganuo	kiasi	%	Mchanganuo	kiasi	% Tofauti
Jumla	9,033,345,000.00	100	Jumla	8,529,789,000.00	6
Mishahara	2,865,930,000.00	32	Mishahara	362,382,000.00	87
OC	6,167,415,000.00	68	OC	6,167,415,000.00	0
Maendeleo	0	0	Maendeleo	0	-72

Chanzo: Taarifa ya Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya kuhusu Makadirio ya Matumizi kwa mwaka wa fedha 2021/2022

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi umebainisha kuwa bajeti ya mishahara imepungua kwa kiasi kikubwa kufikia punguzo la asilimia 87. Tofauti hiyo ni kubwa na ilitoa mashaka kwa Kamati. Kwa mujibu wa Kanuni ya 117 ya Kanuni za Kudumu za Bunge (3)(2), Kamati ya Bajeti ilipitia na kuchambua masuala muhimu ya kibajeti yaliyojitokeza katika Fungu 91 ambapo majibu ya Serikali ni kuwa kiasi cha shilingi **503,548,000** kimezingatiwa katika Fungu 21 – Hazina kupitia Kasma ya *Salary Adjustment* ambazo zitatumika kulipa Makamishna wa Tume wanaotarajiwa kuteuliwa wakati wa utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka 2021/2022.

2.7 Mafunzo na Semina kwa Wajumbe wa Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Februari, 2021 hadi Januari, 2022, Kamati kwa kushirikiana na Wadau wa Masuala ya UKIMWI, Kifua Kikuu, Dawa za Kulevyana na Magonjwa Yasiyoambukiza, walitoa mafunzo mbalimbali yaliyolenga kuwajengea uwezo Wajumbe kuhusiana na utekelezaji wa afua hizi hapa nchini. Mafunzo haya yalitolewa kwa njia ya semina kutoka kwa Taasisi zifuatazo: -

(a) Semina kuhusu shughuli mbalimbali zinazofanywa na Shirika la Walter Reed

Mheshimiwa Spika, Shirika la HJF Medical Research International (HJFMRI) - Walter Reed Program Tanzania ni miongoni mwa Wadau wa Maendeleo, wanaoshirikiana na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kutekeleza afua mbalimbali za kuutokomeza UKIMWI katika Mikoa ya Nyanda za Juu Kusini. Taasisi hii inafadhiliwa na Mpango wa Dharura wa Rais wa Marekani wa kukabiliana na UKIMWI

(PEPFAR) kupitia Walter Reed Army Institute of Research (WRAIR) - Idara ya Ulinzi ya Marekani (US. DoD).

Mheshimiwa Spika, tarehe 2 Agosti, 2021, Shirika hili liliendesha semina kwa Wajumbe kuhusu shughuli mbalimbali wanazozifanya katika Mikoa ya Nyanda za Juu Kusini ya Mbeya, Songwe, Rukwa na Katavi. Katika mafunzo haya Wajumbe walipata fursa ya kufahamu utekelezaji wa afua zote za mapambano dhidi ya VVU, ikiwa ni pamoja na huduma za kinga na tiba na afua ya tohara ya hiari kwa wanaume ili kufikia malengo ya UNAIDS ya 95-95-95 ya kutokomeza UKIMWI ifikapo 2030.

Mheshimiwa Spika, Wajumbe wanaipongeza Walter Reed kwa jitihada wanazofanya kupunguza maambukizi ya VVU. Aidha ni ushauri wa Kamati kuwa huduma hii itolewe pia katika Mkoa wa Ruvuma ambao ni mojawapo ya Mikoa ya Nyanda za Juu Kusini kwa sababu mila na desturi zao zinafanana kama inavyofanyiwa Mikoa mingine ya Nyanda hiyo. Vilevile Mkoa wa Dodoma nao ufikiwe kwa kuwa hivi sasa ni Makao Makuu ya Nchi na kuna mwingiliano mkubwa wa watu kutokana na Serikali kuhamishia shughuli zake mkoani hapa.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefurahishwa sana na shughuli mbalimbali zinazofanywa kwa ari kubwa na Shirika hili kwa Wananchi wa mikoa iliyotajwa na kuwaomba Wadau wengine wa Maendeleo kuiga mfano mzuri unaofanywa na Walter Reed. Kamati imeshuhudia Shirika hili likifanya kazi kwa

pamoja na Viongozi wa Serikali, Wabunge, Viongozi wa Dini na Vijana na makundi mbalimbali.

(b) Semina kuhusu Mfuko wa Udhamini wa Udhibiti wa UKIMWI (AIDS Trust Fund - ATF)

Mheshimiwa Spika, Wajumbe wa Kamati walipewa mafunzo kuhusu Mfuko wa Udhamini wa Kudhibiti wa UKIMWI Tanzania (*The Tanzania AIDS Trust Fund - ATF*) ambao ulianzishwa kwa Sheria ya Bunge Na. 6 ya Mwaka 2015 kufuatia mabadiliko ya Sheria Na. 22 ya Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (*Tanzania Commission for AIDS (Amendment Act)*). Katika mafunzo haya Waheshimiwa Wajumbe walielezwa kuwa Mfuko huu ulianzishwa kwa lengo la kuongeza mchango wa Serikali na taasisi binafsi katika suala zima la UKIMWI na changamoto zake. Ilikezwa kuwa asilimia 60 ya fedha za Mfuko huu zinatumiwa kununulia dawa za ARVs kupunguza makali ya VVU/UKIMWI kwa watu wazima, wanawake na watoto. Wajumbe walifahamishwa kuwa vyanzo vya fedha vya Mfuko huu ni pamoja na Bajeti ya Serikali, chanzo cha uwekezaji wa muda mfupi, ubunifu wa Bodi na michango ya taasisi mbalimbali pamoja na watu mmoja mmoja. Malengo matatu yaliwekwa wakati wa kuanzisha Mfuko huu kwanza ni kuongeza mchango wa fedha za ndani za mwitikio wa UKIMWI kutoka asilimia 7 mwaka 2015 mpaka asilimia 30 mwaka 2018; kuongeza mchango wa sekta binafsi katika mapambano dhidi ya UKIMWI kutoka asilimia 8 mwaka 2015 mpaka asilimia 15 mwaka 2018; na kuongeza mchango wa Serikali katika mapambano dhidi ya UKIMWI kufikia shilingi bilioni 300 kwa mwaka. Aidha, Wajumbe walielezwa kuwa

Bodi inaweza kutoa fedha za ruzuku kwenye maeneo yenye changamoto kwa wakati husika.

Mheshimiwa Spika, Kupitia semina hii Wajumbe walipata uelewa juu ya mwenendo wa ruzuku ya fedha za Mfuko inayotolewa ambapo unafuata utaratibu ufuatao: asilimia 60 ununuzi wa dawa za ARVs, dawa za magonjwa nyemelezi, vifaa na bidhaa za maabara, kondomu na kadhalika; asilimia 25 kwa shughuli za kinga, elimu, mawasiliano kuhusu kinga na magonjwa nyemelezi na asilimia 15 ya mwisho kwa ajili ya mazingira wezeshi kama utafutaji fedha, ufanyaji tathmini na uendeshaji wa Mfuko wenyewe.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa Mfuko huu unakabiliwa na changamoto ya kukosa chanzo cha uhakika cha fedha ni maoni ya Kamati kuwa Serikali itenge fedha za ndani za kutosha kwa ajili ya kuuendesha Mfuko huu. Kamati inaendelea kulisitiza kuwa kutegemea fedha za wafadhili kununulia dawa ni tatizo kwani tayari wameshajitoa kufadhili baadhi ya maeneo kama ununuzi wa dawa za *septrine*. Aidha dawa za kufubaza virusi vya UKIMWI (ARVs) bado zinanunuliwa na wafadhili hali ambayo inatishia maisha ya Watanzania hasa ukizingatia kuwa wanaweza kugoma kuendelea kutufadhili.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kwamba Serikali iongeze fedha za UKIMWI kutoka vyanzo vya ndani kwa mfano inaweza kuchukua asilimia moja kutoka kwenye tozo ya simu iende kwenye Mfuko huu. Vilevile uwekwe utaratibu

utakaosaidia sekta binafsi kuchangia kiasi cha mapato yao kwenye Mfuko kupunguza athari ya UKIMWI katika jamii inayotuzunguka. Semina hii ilifanyika tarehe 11 Aprili, 2021 katika Ukumbi Na. 20 uliopo Jengo la Utawala Annex, Bungeni Dodoma.

(c) Semina kuhusu matumizi ya Dawa ya Phyte Exponent

Mheshimiwa Spika, tarehe 24 Aprili, 2021 Taasisi ya Prime Afro Health Care ilipata fursa ya kutoa elimu kwa Wajumbe kuhusu matumizi ya dawa ya Phyte Exponent iliyofanyika katika Ukumbi Na. 33, Jengo la Utawala Annex, Bungeni Dodoma. Kamati ilielimishwa kuwa *Phyte Exponent* imetengenezwa na baadhi ya virutubisho ambavyo vimewekwa vitu vinavyofanya kazi kama dawa. Katika mafunzo haya Wajumbe walielezwa kuhusu faida inayopatikana na dawa hii ambayo inasaidia sana kuponya wagonjwa wanaosumbuliwa na UVIKO 19 pamoja na maradhi mengine mbalimbali. Wajumbe vilevile walipata uelewa juu ya faida ya dawa ya *Phyte Exponent* ambapo ilielezwa kuwa kutokana na tafiti mbalimbali zilizofanywa kwa baadhi ya madaktari na wananchi wa kawaida waliokuwa wameathirika na Virusi vya UKIMWI, baada ya kutumia dawa hii majibu yalionesha hawakuwa tena na maambukizi ya VVU mwilini mwao.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kuwa ni muhimu kuwepo na mkakati wa kupunguza gharama za uzalishaji ili Watanzania wengi zaidi waweze kuitumia. Vilevile Kamati maoni kuwa kijengwe kiwanda hapa hapa nchini ambacho

kitazalisha dawa hii na kuisambaza kwa wananchi wengi zaidi. Suala la kuwaelimisha wananchi kabla ya kuitumia dawa hii ni la muhimu sana ili kuepusha madhara yanayoweza kutokea kwa kutofahamu namna ya utumiaji.

(d) Semina kuhusu Wasichana Balehe na Wanawake Vijana

Mheshimiwa Spika, tarehe 28 Juni, 2021 semina kuhusu Mradi wa Kusaidia Wasichana Balehe na Wanawake Vijana ilitolewa na TACAIDS kwa Wajumbe wa Kamati. Wajumbe walielimishwa kuwa Mradi huu unatekelezwa katika Halmashuri 12 za Mikoa ya Dodoma (5), Singida (3) na Morogoro (4) unaowafikia Wasichana Balehe na Wanawake Vijana walio ndani na nje ya shule wenye umri wa miaka 10 - 24. Katika semina hiyo ilielezwa kuwa Tanzania inakadiriwa kuwa na idadi ya watu wanaokaribia milioni 60. Asilimia 63 wako chini ya umri wa miaka 25 na kundi la vijana balehe wa miaka 10 – 19 wako asilimia 23. Wasichana balehe na wanawake vijana nchini wanakabiliwa na changamoto mbalimbali za kijamii na kiuchumi ikiwemo za umaskini katika kaya na jamii kwa jumla. Wajumbe walipata wasaa wa kuelewa matatizo yanayowakabili wasichana walioko masomoni kutoka katika kaya maskini ikiwemo kuacha shule mapema; kukosa elimu ya ufundi stadi; kukosa stadi za maisha; kupata watoto au mimba katika umri mdogo; ndoa za utotoni; maambukizi ya VVU; na ukatili wa kijinsia na unyanyasaji.

Wajumbe walielimishwa kuwa Lengo Kuu la Mradi ni kuwasaidia wasichana walioko shuleni kuhitimu elimu na

walio nje ya mfumo wa elimu kuwezesha kijamii na kiuchumi ili kujikimu kimaisha wakiwa salama dhidi ya VVU na UKIMWI. Takwimu za Utafiti wa Viashiria vya VVU Tanzania (THIS, 2017) zinaonesha kwamba vijana (wenye umri wa miaka 15 - 24) wanachangia asilimia 40 ya maambukizi mapya kila mwaka na ambapo asilimia 80 ya maambukizi hayo kwa vijana yapo kwa wasichana.

Mheshimiwa Spika, ni ushauri wa Kamati kuwa Mradi huu ufike katika Mikoa yote Tanzania ambayo haijafikiwa kwa mfano Mkoa wa Lindi ambao unakabiliwa na tatizo la ongezeko kwa mimba za utotoni, utoro shuleni na kadhalika. Vilevile Mkoa wa Kigoma nao unakabiliwa na umaskini na mimba za utotoni. Aidha, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha Mradi huu unawafikia pia watoto wa kiume kwani nao wanahusika kwenye maambukizi ya VVU na wengine hawafiki shuleni wanawekwa kwenye majumba.

(e) Semina Kuhusu Makuzi ya Mtoto

Mheshimiwa Spika, UNICEF ilifanya mafunzo kuhusu makuzi ya mtoto tarehe 26 Juni, 2021 iliyofanyika katika Ukumbi Namba 20, Jengo la Utawala Annex uliopo Bungeni Dodoma. Wajumbe walipata fursa ya kufahamu juu ya madhara ya lishe duni katika miaka miwili ya mwanzo ya mtoto kuwa inaweza kukwamisha ukuaji wa viungo na ubongo na hivyo kuwa na madhara yasiyorekebisha kielimu, ajira na mustakabali wake. Wakati tumebaini hilo kwa miaka kadhaa sasa kumekuwepo na maendeleo kidogo katika kuwapatia watoto lishe bora na salama. Kufuatia mlipuko wa COVID-19

hali ya lishe inaweza kuwa mbaya zaidi kwa kuwa baadhi ya familia zimelazimika kupunguza ununuzi wa vyakula vyenye lishe kutokana na hali ngumu ya maisha. Kamati ilielezwa kuwa uchambuzi uliofanyika katika nchi 91 umebaini kuwa ni nusu tu ya watoto wenye umri wa kuanzia miezi 6 hadi 23 ndio wanapatiwa idadi ya milo inayotakiwa kwa siku huku theluthi moja wanapatiwa kiwango kidogo cha mlo ili waweze kuishi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapendekeza kuwa ili watoto wapate lishe bora ni vyema Serikali, Wahisani, Mashirika ya Kiraia na Wadau wa Maendeleo washirikiane kubadili mifumo ya vyakula, afya na hifadhi ya jamii kwa kuchukua hatua kama vile kuongeza fursa ya kupata na kumudu vyakula vyenye lishe ikiwemo matunda, mboga za majani, mayai, nyama, samaki na vile vilivyoongezewa virutubisho kwa kuwekea motisha uzalishaji, usambazaji na uuzaji wake. Halikadhalika kutekeleza sheria na kanuni za kitaifa za kulinda watoto dhidi ya vyakula visivyo na lishe bora na kutokomeza mbinu hatarishi za kibiashara zinazolenga watoto na familia zao. Aidha mbinu mbalimbali za mawasiliano zitumike kuhamasisha matumizi ya vyakula salama na vyenye lishe ili wazazi na watoto waweze kutambua umuhimu wa vyakula hivyo.

(f) Semina Kuhusu Magonjwa Yasiyoambukiza

Mheshimiwa Spika, tarehe 15 Mei 2021, Wajumbe walipatiwa mafunzo kuhusu magonjwa yasiyoambukiza yaliyotolewa na Taasisi ya TanCDA yaliyolenga kuwajengea uwezo juu ya

madhara yatokanayo na magonjwa ya kisukari, shinikizo la damu, saratani na kiharusi. Katika mafunzo haya ilielezwa kuwa Watu Wanaoishi na Virusi vya UKIMWI (WAVIU) ni kundi ambalo lipo hatarini sana kuathiriwa na maradhi haya. Vilevile ilielezwa kuwa chanzo kikuu cha maradhi haya ni ulaji usiofaa ambapo watu wengi wanatumia sana chakula cha wanga chenye sukari nyingi, kutofanya mazoezi, kutumia chumvi na sukari nyingi. Imebainika kuwa wananchi wengi hawana tabia ya kufanya mazoezi hali ambayo inachangia sana miili kuathirika kwani mazoezi husaidia kutoa jasho na hivyo kupunguza kiasi kikubwa sana cha chumvi mwilini kwa njia ya jasho. Elimu zaidi inabidi itolewe kwa wananchi waelewe umuhimu wa kula vizuri, kufanya mazoezi na kupima afya mara kwa mara na watakapogundulika ugonjwa wowote waanzishiwe dawa mapema.

Mheshimiwa Spika, ulevi uliopitiliza, ulaji wa vyakula usiofaa na uzito mkubwa unachangia ongezeko la magonjwa yasiyoambukizwa. Ni ushauri wa Kamati kuwa ili kupunguza tatizo hili ni vema bei ya vilevi ikaongezeka ili kupunguza matumizi ya vilevi hivyo. Vilevile Kamati inasisitiza elimu kuhusu ulaji wa chakula unaofaa itolewe kwa wananchi kuanzia shule za msingi mpaka vyo vikiu. Kwa kuwa Kamati imebaini sukari huchangia kiasi kikubwa cha ongezeko la uzito mwilini, ni ushauri wa Kamati kuwa Serikali ione umuhimu wa kutoa elimu kwa jamii kuhusu madhara yatokanayo na matumizi ya sukari.

Ni maoni ya Kamati pia kuwa kuwepo na Tume Maalum itakayoshughulikia magonjwa yasiyoambukiza kama ilivyo TACAIDS kwa UKIMWI ambayo itaweka miongozo ya kusimamia maradhi haya na utekelezaji wake ushuke mpaka chini ngazi ya Halmashauri. Vilevile suala la mazoezi ni muhimu hivyo iwepo miongozo katika shule zetu wanafunzi watakiwe kufanya mazoezi na watumishi pia wafanye mazoezi.

(g) Semina kuhusu Kifua Kikuu (TB) na Ukoma

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Afya ilifanya mafunzo kwa Wajumbe wa Kamati kwa lengo la kuwaelimisha kuhusu ugonjwa wa kifua kikuu na ukoma ambapo mafunzo hayo yaliyofanyika tarehe 4 na 5 Aprili, 2021. Mafunzo haya yalihusu elimu kuhusu madhara ya kifua kikuu na ukoma na jinsi yanavyoenea. Mwezeshaji alieleza kuwa TB ni ugonjwa sugu wa kuambukiza kwa njia ya hewa unaosababishwa na vimelea aina ya bacteria ambavyo kitaalam hujulikana kama "*mycobacterium tuberculosis*" pindi mgonjwa anapokohoa, kupiga chafya au kuongea. Ugonjwa huu huathiri sehemu zote za mapafu na husambaa kwa haraka sana katika mwili. Kutogunduliwa mapema kwa wagonjwa na kuwekwa kwenye matibabu kunasababisha ugonjwa huu kuenea kila mahali.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa dalili za mtu anayehisiwa kuwa na vimelea vya TB ni pamoja na kukohoa, homa, kupungua uzito na kutokwa jasho jingi usiku. Mgonjwa ambaye anaogua TB au TB sugu na hajaanza matibabu

anaweza kuambukiza watu 10 mpaka 20 kwa mwaka na zaidi ya watu bilioni mbili (30%) duniani wana maambukizi ya TB. Hapa nchini inakadiriwa zaidi ya watu milioni 18 wana maambukizi ya TB ambapo kati ya wagonjwa wanaogunduliwa kila mwaka asilimia 16 ni watoto. Matibabu ya TB sugu yamefupishwa kutoka miezi 18 – 24 hadi 9 kuanzia Januari, 2018. Ni ushauri wa Kamati kwamba, kiundwe chombo maalum kama ilivyo TACAIDS kwa masuala ya UKIMWI ambacho kitakuwa kinashughulikia masuala ya TB tu. Kwa mfano Afrika Kusini kuna chombo maalum kinachoongozwa na Waziri Mkuu kinachoshughulikia masuala ya TB kwa sababu kuna maambukizi makubwa sana.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, kufuatia shughuli zilizotekelezwa na Kamati kuanzia Januari 2021 – Januari 2022 kumekuwa na changamoto mbalimbali zilizojitokeza katika Wizara/Taasisi zinazosimamiwa na Kamati hii ambazo Kamati inazitolea maoni na ushauri ufuatao: -

3.1 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS)

(a) Upatikanaji wa Fedha za ndani kwa ajili ya Afua za UKIMWI

KWA KUWA, Kamati imebaini kwamba Bajeti ya Maendeleo ya fedha za ndani ya TACAIDS kwa mwaka 2020/2021 ilitengewa **Shilingi 1,000,000,000** na 2021/2022 imeendelea kutengewa kiasi hicho hicho cha Shilingi 1,000,000,000;

NA KWA KUWA, bado Tume hii inahitaji kuongezewa fedha zaidi ili iweze kutekeleza majukumu yake kikamilifu;

NA KWA KUWA, suala la utekelezaji wa afua za UKIMWI linahitaji nguvu nyingi sana za Serikali, Wananchi na Wadau;

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Serikali iweke mikakati mahususi ya kutenga fedha zake za ndani kwa ajili ya udhibiti wa UKIMWI badala ya kutegemea fedha za wafadhili.

(b) Mfuko wa Kudhibiti UKIMWI (ATF)

KWA KUWA, Serikali ilianzisha Mfuko wa UKIMWI wa Taifa mwaka 2015 kwa ajili ya kuongeza nguvu za kupambana na UKIMWI hapa nchini;

NA KWA KUWA, Pamoja na malengo mengine Mfuko huu ulilenga kuwezesha nchi kuwa na uwezo wa kifedha wa kupambana na UKIMWI;

NA KWA KUWA, Mfuko huu bado una changamoto ya kutojitosheleza kifedha kwa kukosa vyanzo endelevu vya mapato kwa ajili ya mwitiko wa afua za UKIMWI na kutegemea fedha za wafadhili kwa asilimia 90;

NA KWA KUWA, lengo la Mfuko huu ni kuhakikisha Serikali inatenga fedha zake za ndani kwa ajili ya kupambana na janga hili;

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Serikali kuona umuhimu wa kuliangalia suala hili kwa uzito unaostahili ili Mfuko wa ATF uweze kuwa na vyanzo vya mapato vya ndani. Aidha, Serikali ifikie mahali ipate ufumbuzi wa upatikanaji wa fedha hizo. Kwa kufanya hivyo, tutapunguza utegemezi mkubwa wa fedha za wafadhili ambapo kwa sasa fedha hizo zimeambatana na masharti magumu. Ni mapendekezo ya Kamati kuwa, mtazamo wa kufikia malengo ya 95 95 95 ifikapo mwaka 2030 inamaanisha wigo wa uhitaji wa dawa za ARVs unazidi kuongezeka wakati wafadhili wanapungua; hivyo hatuna budi kujipanga ili tusifikie wakati ambapo mahitaji yatazidi uwezo.

(c) Wanaume kutojitokeza kupima VVU na kufanya tohara

KWA KUWA, Kamati imebaini takwimu zinaonesha wanaume wenye umri mkubwa bado hawajitokezi kupima na

kutambua hali ya afya zao za maambuki ya UKIMWI ikilinganishwa na wanawake;

NA KWA KUWA imebainika kuwa ufanyaji wa tohara hupunguza kwa kiasi kubwa maambukizi ya VVU kwa asilimia 60 na kusaidia uwezekano wa kuambukiza saratani ya mlango wa shingo ya kizazi kwa akina mama;

NA KWA KUWA, Malengo ya Umoja wa Mataifa yanataka kila nchi kufikia 95 – 95 – 95 ifikapo mwaka 2030;

KWA HIYO BASI, Kamati inashauri kuwa Serikali kuhakikisha juhudi zinafanyika za kutoa elimu kuhusu umuhimu wa wanaume kujitokeza kupima afya zao na kufanya tohara.

(d) Ukatili wa Kijinsia

KWA KUWA, vitendo vya ukatili wa kijinsia vimeendelea kuwepo na kuleta athari ndani ya familia na jamii kwa ujumla;

NA KWA KUWA, tarehe 25 Novemba, 2021 Mheshimiwa Waziri Mkuu alifanya uzinduzi wa maadhimisho ya kampeni ya siku 16 za kupinga ukatili wa kijinsia Tanzania yaliyofanyika Kitaifa katika Mkoa wa Dar es Salaam yenye Kaulimbiu isemayo “EWE MWANANCHI: KOMESHA UKATILI WA KIJINSIA SASA”;

NA KWA KUWA, Zaidi ya asilimia 20 ya wanawake wa umri kati ya miaka 15 hadi 29 wanafanyiwa ukatili wa kijinsia hapa nchini;

NA KWA KUWA, Kamati imebaini kuwa ukatili wa kijinsia huchangia kuwepo kwa maambukizi ya virusi vya UKIMWI kwa Wanawake na Wasichana na Wanaume na Wavulana;

KWA HIYO BASI, Ni ushauri wa Kamati kuwa Serikali kuelimisha, kukemea na kuchukua hatua kwa pamoja ili kupinga aina zote za ukatili wa kijinsia katika jamii ambazo hupelekea maambukizi ya virusi vya UKIMWI. Aidha, Serikali iendelee kutekeleza Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto wa Mwaka 2017/18 hadi 2021/2022) unaolenga kupunguza kiwango cha ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto katika jamii yetu kwa asilimia 50 ifikapo 2022.

(e) Maambukizi ya VVU kwa vijana

KWA KUWA, takwimu zinaonesha kuwa vijana 80 huambukizwa VVU kwa siku, kwa mwezi ni vijana 2400, sawa na maambukizi 28,800 kwa mwaka; (THIS 2016/17).

NA KWA KUWA, vijana wenye umri wa miaka 15 hadi 24 wanachangia maambukizi kwa asilimia 40 ya maambukizi yote kitaifa ambapo kiwango cha maambukizi kwa wasichana asilimia 2.1 na wavulana ni asilimia 0.6;

NA KWA KUWA, Sababu kubwa zinazochangia kuongezeka kwa maambukizi mapya kwa wasichana rika balehe ni kuanza ngono wakiwa na umri chini ya miaka 15 na wavulana asilimia 14.3 hufanya ngono na watu wasio rasmi;

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Serikali kuendelea kushirikiana na wadau, wazazi na walezi kutoa mafunzo ya malezi bora ya afya ya uzazi kwa vijana walioko shuleni na nje ya shule na hatua za mabadiliko ya tabia. Aidha Wizara kuongeza utoaji wa huduma rafiki za afya kwa vijana rika balehe walioko shuleni.

(f) Maambukizi kutoka kwa mama kwenda mtoto

KWA KUWA, Kamati imebaini bado yapo maambukizi kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto ambapo kati ya watoto 1,800,000 wanaozaliwa hapa nchini kwa mwaka watoto wapatao 10,000 wanazaliwa na maambukizi ambayo ni sawa na asilimia 0.6;

NA KWA KUWA, Watoto wanaozaliwa na maambukizi ya VVU wanaendelea kukua na kuishi katika jamii ambapo familia huendelea kuwa na usiri kutowaambia watoto wanasumbuliwa na maradhi gani pindi wanapougua magonjwa nyemelezi;

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Serikali kuweka mikakati madhubuti ya kutoa elimu ya maambukizi kwa akina mama wajawazito pindi wanapofikisha wiki 12 baada ya ujauzito wapime virusi vya UKIMWI, kupima VVU wiki 14 baada ya kujifungua na kuhamasisha kupima VVU wakati wananyonyesha.

3.2 Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya

(a)Umuhimu wa Serikali kutenga fedha kwa ajili ya bajeti ya Miradi ya Miradi ya Maendeleo

KWA KUWA, kwa kuzingatia majukumu ya Mamlaka ya Kudhibiti na kupambana na Dawa za Kulevya ambayo ni udhibiti wa matumizi ya dawa za kulevya, kufanya uelimishaji kwa jamii na kufanya afua za kupunguza madhara ya dawa za kulevya kwa jamii;

NA KWA KUWA, jukumu la pili na la tatu ni ya kimkakati zaidi ikilinganishwa na jukumu la kwanza, na utekelezaji wake unahitaji rasilimali fedha za kukidhi ukubwa wa tatizo la athari za biashara na matumizi ya dawa za kulevya, ilihali bado elimu kuhusu matumizi na madhara ya dawa za kulevya haijawafikia wanajamii kwa kiasi kikubwa;

KWA HIYO BASI, Kamati inashauri Serikali kuiwezesha Mamlaka hii kwa kutenga fedha kwenye Bajeti yake kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Fedha hizo zitaiwezesha Mamlaka kuimarisha programu za kuhamasisha na kutoa elimu ya madhara ya biashara na matumizi ya dawa za kulevya kwa wananchi ili waweze kushiriki kikamilifu katika kupambana na kudhibiti dawa za kulevya kwani vita hii ni ngumu na endelevu. Hivyo ni wakati mwafaka kwa Serikali kuchukua hatua za haraka kuhakikisha Mamlaka na wadau wengine wa dawa za kulevya wanatoa elimu ya kutosha kwa jamii kuanzia ngazi ya Kaya, Vijijini, Kata, Wilaya, Mkoa na Taifa zima kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, kwa kufanya hivyo, kutasaidia kujenga mfumo bora wa kudhibiti na kupambana na dawa za kulevya

nchini pamoja na kujenga jamii ya Watanzania isiyotumia dawa za kulevya na kutoshiriki katika biashara na matumizi ya dawa za kulevya. Kwa hali ilivyo, dawa za kulevya ni tatizo linaloongezeka kwa kiwango kikubwa katika jamii yetu siku hadi siku na linaathiri vijana wengi ambao ndiyo nguvu kazi ya Taifa.

3.3 Mapambano ya Dawa za Kulevya

KWA KUWA, tafiti zinaonesha kuwa zipo mbinu mbalimbali zinazotumika kusafirisha dawa za kulevya ikiwa ni pamoja na kubeba mizigo ya kawaida na kuficha ndani ya bidhaa nyingine kama magunia na viroba na hata kwa kutumia maiti;

NA KWA KUWA, jukumu la kupambana na dawa za kulevya linahitaji ushirikiano na wadau mbalimbali ikiwemo sekta ya usafirishaji wa anga, barabara, reli na bandari;

NA KWA KUWA, utekelezaji wake unaonekana kuwa mgumu kutokana na ukosefu wa vitendea kazi vya kisasa mfano katika baadhi ya viwanja vya ndege kukosa mashine za ukaguzi wa abiria na mizigo kikamilifu;

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri yafuatayo:-

- i) Serikali iwekeze katika vitendea kazi vya kisasa vitakavyorahisisha zoezi zima la upekuzi na ukamataji wa dawa za kulevya zinazoingizwa nchini kupitia njia mbalimbali lakini pia vitakavyolinda afya za watumishi;
- ii) Wizara ishirikiane na vyombo vya dola katika kuandaa kampeni endelevu ambazo mbali na kuwepo vifaa

madhubuti itawajengea uwezo watumishi kutumia kikamilifu vifaa na teknolojia ya kisasa katika kudhibiti dawa za kulevya;

iii) Serikali kupitia Mamlaka ya Udhibiti wa Usafiri wa Nchi Kavu na Majini (SUMATRA) kuweka mikakati maalum ya kuhakikisha wanaboresha na kusimamia viwango vya usalama kwa kufunga mashine za kisasa za (*X – Ray Backscatter*) zenye uwezo wa kung'amua dawa za kulevya kwenye mizigo ya abiria, vituo vya malori ya mizigo; na

iv) Uwepo wa mbwa maalum wa kuweza kunusa na kubaini madawa ya kulevya;

3.4 Kutokuwepo kwa Sera ya Dawa za Kulevya

KWA KUWA, Mpaka sasa Tanzania haina Sera ya Taifa ya Kupambana na Dawa za Kulevya ambayo kwa umuhimu wake ingeimarisha mapambano yaliyopo dhidi ya matumizi na biashara ya dawa za kulevya;

NA KWA KUWA, Sera ina umuhimu mkubwa katika kuweka misingi na mwelekeo wa Taifa katika vita dhidi ya dawa za kulevya kwa ujumla wake.

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Serikali kuongeza kasi ya mchakato wa kuandaa Sera ya Taifa ya kudhibiti na kupambana na Dawa za Kulevya Nchini.

3.5 Kifua Kikuu (TB)

KWA KUWA, Kifua kikuu ni ugonjwa unaoenezwa kwa njia ya hewa kutoka kwa mtu mmoja kwenda kwa mwingine;

NA KWA KUWA, Kamati imebaini kwamba bado wananchi wengi hawana elimu na uelewa wa kutosha kuhusu ugonjwa huu na hivyo kupelekea mambukizi kuenea na vifo kutokea;

NA KWA KUWA, utafiti umebainisha kuwa mgonjwa wa Kifua Kikuu akiwahi hospitali kupatiwa matibabu ugonjwa huu unatibika na kupona;

KWA HIYO BASI, ni ushauri wa Kamati kuwa Serikali iendelee kutekeleza kampeni mbalimbali za uhamasishaji na upimaji wa TB na VVU kwa wananchi katika makazi duni yenye msongamano au sehemu za kazi zenye mazingira hatarishi kama vile maeneo ya migodi, magerezani, miji mikubwa na shule za bweni.

3.6 Magonjwa Yasiyoambukiza

KWA KUWA, Kamati imebaini kwamba bado wananchi wengi hawana uelewa wa kutosha kuhusu magonjwa yasiyoambukiza;

NA KWA KUWA, zipo sababu zinazochangia kuongezeka kwa magonjwa yasiyoambukiza ikiwa ni pamoja na ulaji usiofaa ambapo watu wengi wanatumia sana chakula cha wanga chenye sukari nyingi, kutofanya mazoezi, kutumia chumvi na sukari nyingi;

NA KWA KUWA, Magonjwa Yasiyoambukiza yamekuwa ni tishio kwa kwa afya za Watanzania wengi kwa zaidi ya asilimia **73** na pengine kupelekea vifo;

NA KWA KUWA, Kamati imebaini kuwa zaidi ya **asilimia 55.6** ya bajeti ya Wizara ya Afya hutumika katika huduma za Saratani, Magonjwa ya Moyo, Magonjwa ya Mishipa ya Damu, Kisukari, Figo, Selimundu na magonjwa sugu ya mfumo wa hewa;

NA KWA KUWA, bado elimu ya Magonjwa Yasiyoambukiza haijawafikia wananchi wengi;

KWA HIYO BASI, Kamati inashauri yafuatayo:-

- i) Wizara ya Afya, iweke uratibu wa pamoja wa kuhakikisha shughuli za udhibiti wa magonjwa yasiyoambukiza katika Sekta zote kushiriki kwenye mazoezi, lishe bora, athari za kimazingira na mipango miji, ziratibiwe nje ya Sekta ya Afya;
- ii) Pamoja na wananchi kuwa na uelewa mzuri wa baadhi ya visababishi bado hali ya kimaisha, mila, desturi na umaskini, umewazuia kutekeleza kwa vitendo baadhi ya mambo ambayo yangeweza kuwakinga dhidi ya magonjwa haya. Hivyo ipo haja ya kuendelea kutoa elimu kwa jamii;
- iii) Tume Maalum itakayoratibu masuala ya Magonjwa Yasiyoambukiza kwa ajili ya ku-address NCDs ianzishwe na hii ni kwa sababu Magonjwa Yasiyoambukiza yanaongoza kwa kuwa chanzo kikubwa cha vifo nchini, visababishi vya vifo vyake ni mtambuka na matibabu ya yake ni ya gharama kubwa sana. Tume hii itarahisisha uratibu na usimamizi wa afua mbalimbali; na
- iv) Mpango Mkakati na Mwongozo wa kufanya mazoezi vishushwe kwenye ngazi za chini kwa ajili ya utekelezaji.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa mara nyingine kwa kunipa fursa hii ya kuwasilisha Taarifa ya Kamati kuhusu utekelezaji wa majukumu yake hadi kufikia Januari, 2022.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee napenda kumshukuru Katibu wa Bunge, Ndg. Nanelwa Joyce Mwihambi, kwa ushirikiano wake kwa Kamati. Namshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge – Ndg. Athumani Hussein, Mkurugenzi Msaidizi – Ndg. Gerald Magili, Makatibu wa Kamati hii, Ndg. Happiness Ndal, Ndg. Pamela Pallangyo na Ndg. Asia Msangi, kwa kuratibu vema shughuli za Kamati na kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, naomba kuchukua fursa hii kumpongeza aliyekuwa Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu – Sera, Bunge, Ajira, Vijana na Walemavu - Mhe. Jenista Mhagama, Mb na Naibu Mawaziri; Ummy Khamis Nderiananga na Patrobas Katambi. Vilevile Kamati inapenda kumpongeza Waziri mpya wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu – Sera, Bunge, Ajira, Vijana na Walemavu, Mheshimiwa Pindi Hazara Chana. Pamoja na hao Kamati inampongeza Mkurugenzi Mtendaji wa Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania - Dkt. Leonard Maboko na Kamishna wa Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya - Kamishna Jenerali Gerald Kusaya na Watendaji wote wa Tume na Mamlaka kwa ushirikiano walioipatia Kamati kwa kipindi cha mwaka mzima ambapo waliweza kufika mbele ya Kamati kila walipohitajika na kutoa ufafanuzi wa masuala mbalimbali kwa umahiri mkubwa.

Mheshimiwa spika, Naomba pia kuwashukuru na kuwapongeza Waziri, Naibu Waziri na Katibu Mkuu wa Wizara ya Afya sambamba na watendaji wao wote kwa kutoa ushirikiano mkubwa wakati wote wa shughuli za kamati na namna wanavyoonesha dhamira ya katatua matatizo yanayowakabili Watanzania.

Mheshimiwa Spika, Kwa namna ya pekee napenda niwashukuru sana Wajumbe wa Kamati kwa uchapakazi wao wakati wote wa kutekeleza majukumu ya Kamati kwa mwaka mzima. Wajumbe wamefanya kazi kubwa katika kuhakikisha Kamati inaisimamia na kuishauri Serikali ipasavyo. Napenda kuwatambua Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kwa majina kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Fatma Hassan Toufiq, Mb	-	Mwenyekiti
2. Mhe. Dkt. Alice Karungi Kaijage, Mb	-	M/Mwenyekiti
3. Mhe. Amandus Julius Chinguile, Mb	-	Mjumbe
4. Mhe. Tecla Mohamedi Ungele, Mb	-	Mjumbe
5. Mhe. Dkt. Christine Christopher Mnzava, Mb	-	Mjumbe
6. Mhe. Neema Gerald Mwandabila, Mb	-	Mjumbe
7. Mhe. Stanslaus Haroon Nyongo, Mb	-	Mjumbe
8. Mhe. Justin Lazaro Nyamoga, Mb	-	Mjumbe
9. Mhe. Dkt. Pius Stephen Chaya, Mb	-	Mjumbe
10. Mhe. Francis Leonard Mtega, Mb	-	Mjumbe
11. Mhe. Oliver D. Semuguruka, Mb	-	Mjumbe
12. Mhe. Grace Victor Tendega, Mb	-	Mjumbe
13. Mhe. Kassim Hassan Haji, Mb	-	Mjumbe
14. Mhe. Hawa Mchafu Chakoma, Mb	-	Mjumbe
15. Mhe. Neema Kichiki Lugangira, Mb	-	Mjumbe
16. Mhe. Jacqueline Ngonyani Msongozi, Mb	-	Mjumbe
17. Mhe. Juma Usonge Hamad, Mb	-	Mjumbe

18. Mhe. Antipas Zeno Mgungusi, Mb	-	Mjumbe
19. Mhe. Abdul-Hafar Idrissa Juma, Mb	-	Mjumbe
20. Mhe. Asha Abdallah Juma, Mb	-	Mjumbe
21. Mhe. Yahaya Omary Massare, Mb	-	Mjumbe
22. Mhe. Khalifa Mohamed Issa, Mb	-	Mjumbe
23. Mhe. Ester Amos Bulaya, Mb	-	Mjumbe
24. Mhe. Munde Tambwe Abdallah, Mb	-	Mjumbe
25. Mhe. Rose Syprian Tweve, Mb	-	Mjumbe
26. Mhe. Neema William Mgaya, Mb	-	Mjumbe
27. Mhe. Juliana Shonza, Mb	-	Mjumbe
28. Mhe. Catherine Valentine Magige, Mb	-	Mjumbe
29. Mhe. Esther Malleko, Mb	-	Mjumbe
30. Mhe. Dkt. Faustine Ndugulile	-	Mjumbe
31. Mhe. Agnes Marwa, Mb	-	Mjumbe
32. Mhe. Asia Halamga, Mb	-	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, baada ya kutoa maelezo kuhusu shughuli zilizotekelezwa, uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji wa shughuli za Kamati, Maoni na Mapendekezo, sasa naomba kutoa hoja kwamba, Bunge lako lipokee, lijadili na kuikubali Taarifa ya Mwaka ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI, pamoja na Maoni na Mapendekezo yaliyomo kwa ajili ya utekelezaji wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

.....

Fatma Hassan Toufiq, Mb

MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI

10 FEBRUARI, 2022